

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Karolína Janošíková

Komparace přístupů k dílu Staré pověsti české od Aloise Jiráska a jejich podoba v díle
vybraných autorů

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Olomouci, dne 10. 6. 2023

.....
Karolína Janošítková

Anotace

Bakalářská práce se zabývá srovnáním přístupů Starých pověstí českých od Aloise Jiráska s díly vybraných autorů. Jejím obsahem je definice pojmu pověst a zdůvodnění, proč je stále důležité je číst. Práce stručně zobrazuje život Aloise Jiráska a představuje jeho dílo Staré pověsti české. Popisuje jeho význam, obsahovou i jazykovou stránku a prameny, ze kterých Jirásek při psaní díla čerpal. Následuje představení pověstí od jiných autorů, kteří se je snaží přiblížit dětským čtenářům, a srovnání jejich přístupů s dílem Staré pověsti české.

Abstract

The Bachelor thesis deals with the comparison of the approaches of Old Czech legends by Alois Jirasek with the other works of selected authors. The content of the work is a definition of legend and explaining why is important to read them. The work depicting life of Alois Jirasek and presenting his work Old Czech Legends. It describes meaning, content and language, and the sources from which Jirásek drew when writing the work. This is followed by a presentation of legends by other authors who try to bring them closer to children's readers, and a comparison of their approaches with the work of Old Czech Legends.

Klíčová slova

Staré pověsti české, Alois Jirásek, pověst, komparace, přístupy

Keywords

Old Czech Legends, Alois Jirasek, legend, comparison, approaches

Obsah

ÚVOD	5
1 CHARAKTERISTIKA ŽÁNRU POVĚST	6
2 PŘEDSTAVENÍ AUTORA STARÝCH POVĚSTÍ ČESKÝCH ALOISE JIRÁSKA	8
3 PŘEDSTAVENÍ A VÝZNAM DÍLA STARÉ POVĚSTI ČESKÉ OD ALOIESE JIRÁSKA	9
3.1 KOMPOZICE A JAZYKOVÁ STRÁNKA DÍLA	10
3.2 OBSAHOVÁ STRÁNKA DÍLA	12
3.3 ČASOPROSTOR DÍLA	14
4 PRAMENY STARÝCH POVĚSTÍ ČESKÝCH	16
4.1 KOSMOVA KRONIKA ČESKÁ	16
4.2 DALIMILOVA KRONIKA	17
4.3 HÁJKOVA KRONIKA	17
5 IVAN OLBRACHT ZE STARÝCH LETOPISŮ	19
6 MARTINA DRIJVEROVÁ ČESKÉ DĚJINY OČIMA PSA	23
7 IVAN KREJČÍ STRAŠNÉ POVĚSTI ČESKÉ	27
8 JINDŘICH FRANTIŠEK BOBÁK DÁVNÉ POVĚSTI ČESKÉHO NÁRODA	30
9 JANA EISLEROVÁ STARÉ POVĚSTI ČESKÉ	33
10 OLDŘICH SIROVÁTKA BRUNCLÍK A LEV	35
ZÁVĚR	39
POUŽITÉ ZDROJE	41

Úvod

Mezi nejnámější zpracování původních českých pověstí patří kniha *Staré pověsti české* od Aloise Jiráska. Jedná se o jedno z nejvýznamnějších děl české literatury. Proto jsem si toto téma zvolila pro bakalářskou práci.

Cílem bakalářské práce je porovnat zpracování tematiky *Starých pověstí českých* od Aloise Jiráska s díly jiných autorů českých pověstí a uvést, jakých prostředků jednotliví autoři využívají pro přiblížení pověsti dětskému čtenáři. Existuje mnoho autorů, kteří zpracovali pověsti pro děti a mládež. V této práci se vyskytuje jen několik vybraných autorů.

Práce začíná definicí pověsti a zdůvodněním, proč je v současné době stále důležitá. Dále zobrazuje život Aloise Jiráska, jako autora *Starých pověstí českých*, informuje o významu tohoto díla, popisuje jeho jazykovou a obsahovou stránku. Dále časoprostor, ve kterém se jednotlivé pověsti odehrávají a prameny, ze kterých Jirásek při psaní svého díla čerpal.

V nadcházejících kapitolách se vyskytují rozebrána díla od vybraných českých autorů, jenž jsou určena především pro děti a mládež, a kterými se jim snaží přiblížit původní staré české pověsti. Jsou to následující autoři: Ivan Olbracht *Ze starých letopisů*, Martina Drijverová *České dějiny očima Psa*, Ivan Krejčí *Strašné pověsti české aneb Hrdinné příběhy Bohemanů uprostřed Evropy*, Jindřich František Bobák *Dávné pověsti národa českého*, Jana Eislerová *Staré pověsti české*, Oldřich Sirovátka *Bruncvík a Lev*.

1 Charakteristika žánru pověst

Pověst je krátký epický útvar lidové slovesnosti, který se váže ke konkrétnímu místu, času, předmětu nebo události. Jedná se o oblíbený žánr dětské literatury, pocházející z lidové tradice. Nejdříve se pověsti vyprávěly pouze ústně, až později se staly součástí literatury.¹ Lidová slovesnost převažovala v nižších společenských vrstvách, především na vesnicích, zatímco literatura se vyskytovala zvláště ve městech. V 19. století se začala zvyšovat gramotnost lidí a šíření knih, literatura tak začala převyšovat lidovou slovesnost.²

Pověst byla jedním z hlavních žánrů lidového vyprávění. Vyprávěly se hlavně pověsti démonologické a pověrečné. Pro vypravěče i posluchače byla pověst (*fabula credibilis*) věrohodná příhoda. Lidé považovali pověst za příběh, který se skutečně, nebo s velkou pravděpodobností opravdu stal. Téměř v každé pověsti se vyskytují věty, které nás o své pravdivosti přesvědčují, jako třeba: „*Ale toto je pravda, to není báchorka.*“ „*Sama jsem to zažila.*“³

Vypravěči pověstí se často odvolávají k místům, která skutečně existují (les za vesnicí, místní potok... apod). Dále také vzpomínají ve svých vyprávěních na lidi, kteří skutečně žili a často si na ně pamatují osobně (strýček ze sousedství, místní hrabě... apod). To vše má v posluchači vyvolat pocit věrohodnosti celého příběhu. V pověstech je většinou určen přesný čas a konkrétní místo. Vystupují v nich také často nadpřirozené postavy, proto se také říká, že jsou pravdou jen z půlky. Lidé v existenci nadpřirozených postav dříve věřili, protože byli v této víře od mala vychovávaní.

Pověst se dříve vyprávěla především pro informaci a ponaučení. Dnes slouží zvláště k doložení historických událostí a dokládá nám, jaký byl život tehdejších lidí. Zobrazuje, jak se žilo na vesnicích a ve městech, podobu tehdejších řemesel a každodenního života. Poukazuje také na myšlení tehdejších lidí, na jejich chování, víru a hodnoty, které považovali za důležité. Pověst by také měla v lidech vyvolávat pocit vlastenectví a hrdost na svůj národ.

¹SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. V Brně: Ústav pro etnografii a folkloristiku Akademie věd České republiky, 1998, s. 13. Dostupné také z: <https://digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:e4ead8b0-ce4c-11e4-97af-005056827e51>

² Tamtéž, s. 15.

³ Tamtéž, s. 49.

Pověst bývá vyprávěna prostým a srozumitelným jazykem. Nejdůležitější je její obsah, poté až forma, která se často skládá maximálně ze 3 epizod. Autor vyprávění může oživit monology, pořekadly, citoslovci nebo verši.⁴

V pověstech vystupuje zpravidla menší počet postav. Převážně se odehrávají na jednom místě, v krátkém časovém úseku. Jsou tvořeny dějovým jádrem a komentářem. Komentář nás informuje o původu dané pověsti (od koho jí vypravěč slyšel, co si o ní myslí... apod).⁵

Pověsti se rozlišují podle námětu na historické, místní a démonologické. Občas je ale obtížné jejich správné zařazení. Například některé mají pověrečný motiv, ale vážou se ke konkrétnímu místu.

Historické pověsti pojednávají o konkrétních dějinných událostech nebo postavách. Někdy ovšem nejsou zcela přesné a jsou v rozporu s knihami dějepisu. Jejich úkolem není předat přesnou historickou zprávu, ale to, co lidé v tehdejší době považovali za významné. Tento druh pověstí nám má předávat informace o založení roboty, válkách nebo populačních onemocněních.

Místní pověsti vypráví o tamějších jevech, a o zajímavých přírodních a kulturních památkách. Pověsti démonologické zobrazují nadpřirozené bytosti a úkazy. Také varují před mocí těchto sil, které jsou pro člověka vzrušující a přitažlivé. Velmi často se vyprávělo o čarodějnicích, které škodily dobytku, a o mrtvých, kteří se v určitý čas vraceli zpátky na svět. Tyto příběhy se odehrávaly na tajuplných a opuštěných místech v konkrétní čas. Jednalo se třeba o zříceniny hradu na kopci, studánku v odlehlém lese nebo opuštěný mlýn.⁶

⁴ Tamtéž, s. 50–51.

⁵ Tamtéž, s. 52.

⁶ Tamtéž, s. 54–55.

2 Představení autora *Starých pověstí českých* Aloise Jiráska

Alois Jirásek byl český prozaik, dramatik, učitel, politik a autor historických románů. Narodil se roku 1851 v Hronově. Pocházel z chudé rodiny. Jeho otec byl tkadlec, a poté pekař. Několikrát byl navržen na Nobelovu cenu za literaturu.

Nejprve studoval v německém Broumově na zdejším gymnáziu. Byla to nejbližší škola od jeho domova, kde šlo dosáhnout vzdělání jakého požadoval. Poté přestoupil na gymnázium v Hradci Králové, protože se chtěl vzdělávat v českém prostředí.⁷ Následně vystudoval historii na Univerzitě Karlově v Praze. Začal se zde přátelit s osobnostmi jako Mikoláš Aleš, Zikmund Winter nebo Jaroslav Vrchlický. Po studiích se stal profesorem. Vyučoval historii, nejprve na gymnáziu v Litomyšli, později v Praze.

Alois Jirásek byl známý nejen svými díly, ale také jeho činy. V roce 1917 jako jeden z prvních podepsal Manifest českých spisovatelů, který požadoval sebeurčení českého národa. V letech 1918 do roku 1920 byl členem klubu České státoprávní demokracie. V tomto období byl také poslancem Revolučního shromáždění. V rámci této funkce se stal členem Výboru pro ochranu uměleckých památek a přírodních krás. V roce 1920 se stal senátorem Národního shromáždění a byl jím až do roku 1925.⁸ Na začátku 20. let vystoupil také z římsko-katolické církve, a i když byl nadále věřícím křesťanem, do církve už znovu nevstoupil.

Jirásek patří mezi nejslavnější české spisovatele. Byl velkým přínosem pro českou literaturu. Jeho díla měla vliv na naše národní dějiny. Čtenáři si vzali za své to, co v nich odkazoval. Během druhé světové války si díky jeho *Starým pověstem českým* uvědomovali, jak je důležité bojovat za svůj národ. Byli ale také skupiny, které k němu přistupovali odmítavě, především před první světovou válkou. Následně došlo k velkému obratu.⁹

Jeho tvorba se řadila na tři hlavní období: Husitství, Doba pobělohorská a Národní obrození. Mezi jeho další významná díla, kromě *Starých pověstí českých*, patří romány *Temno*, *Psohlavci* nebo *Skaláci*. Dále také povídka *Zemanka* nebo *Maryla*.

⁷ NEJEDLÝ, Zdeněk. *Alois Jirásek*. 1946, s. 33-34. Dostupné také z:

<https://digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:08aafdc0-20c8-11e5-8454-005056825209>

⁸ GALÍK, Josef. *Panorama české literatury: (literární dějiny od počátků do současnosti)*. Olomouc: Rubico, 1994, s. 149. Dostupné také z: <https://digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:70470d01-dc5c-4fab-b03b04790e004451>

⁹ NEJEDLÝ, Zdeněk. *Alois Jirásek*. 1946, s. 9. Dostupné také z:

<https://digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:08aafdc0-20c8-11e5-8454-005056825209>

3 Představení a význam díla *Staré pověsti české* od Aloise Jiráska

Staré pověsti české od Aloise Jiráska vyšly poprvé jako kniha roku 1894 v nakladatelství J. R. Vilímka. Autor v tomto díle, jenž je určeno především pro mládež, zpracovává historii českých dějin. Knihu věnoval Františku Bartošovi. Dílo nejprve ilustroval Věnceslav Černý. V pozdějších vydáních to byl Mikoláš Aleš a Jiří Trnka.¹⁰

Vše nejprve započalo nápadem Františka Serafinského Procházky, který usoudil, že by bylo vhodné napsat pověsti pro tehdejší mládež, a tak oslovil Aloise Jiráska, kterému se nápad velmi zamlouval, ale nechtěl psát dílo báchorkovitého stylu. Jirásek usiloval o to, aby jeho kniha byla především historického rázu.¹¹

Dílo obsahuje celkem 34 pověstí a je rozděleno na 3 hlavní části. První část se nazývá *Staré pověsti české* a obsahuje následující pověsti: *O Čechovi*, *O Krokovi a jeho dcerách*, *O Bivojovi*, *O Libuši*, *O Přemyslovi*, *Libušina proroctví*, *Dívčí válka*, *O Křesomyslu a Horymírovi*, *Lucká válka*, *Durynk a Neklan*. Jsou to pověsti z doby mýtické, kdy byli lidé ještě pohané a nevyznávali křesťanství.

Druhou částí jsou *Pověsti doby křesťanské*. V této části se objevují známé příběhy jako *O králi Svatoplukovi*, *O králi Ječmínkovi*, *Praporec svatého Václava nebo o Bruncvíkovi*. Zahrnuje také pověsti nazvané *O staré Praze*, kam patří pověsti *Žito kouzelník*, *O Golemovi nebo Faustův dům*.

Dále zde najdeme pověst *O Žižkovi*, *Kutnohorští havíři*, *Bílá paní*, *Růžový palouček* a *Boží soud*. Poslední pověst je *O Janošíkovi*. Jedná se o příběhy z doby, kdy se u nás začalo šířit křesťanství. Lidé se začali nechávat za vlády knížete Bořivoje křtít. Pověsti, které patří do části nazvané *O staré Praze*, byli již v čase, kdy u nás už bylo křesťanství plně rozšířeno. Nejsou tak už brány jen jako pouhé báje. Je jim přikládána mnohem větší pravdivost než pověstem dřívějším.

Třetí část *Ze starobyklých proroctví* obsahuje následující pověsti: *Sibylina proroctví*, *Proroctví slepého mládence*, *Proroctví Havlasa Pavlaty*, *Různá proroctví* a *Blaničtí rytíři*.

¹⁰ JIRÁSEK, Alois a Věnceslav ČERNÝ. *Staré pověsti české*. V Praze: Jos. R. Vilímek, [1894]. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:6f7f0b10-ef70-11e4-a511-5ef3fc9ae867>

¹¹ JANÁČKOVÁ, Jaroslava a Jindřich KOVAŘÍK. *Malá knížka o Starých pověstech českých*. Praha: Albatros, 1985, s. 13. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:15a6544d-3628-4023-8808-2f5238501328>

Dílo mělo sloužit lidu především jako učebnice českých dějin. Jirásek psal *Staré pověsti české* v době, kdy došlo k mnoha významným událostem české kultury, jako například otevření Národního divadla, dělení pražské univerzity na českou a německou nebo založení České akademie věd a umění. Dlouhou dobu byly jeho pověsti nepřekonatelným vzorem pro jiné autory.

Autor tímto dílem povýšil pověst na celonárodní platnost. Pro své příběhy vybral jedny z nejvýznamnějších okamžiků českých národních dějin. Kniha měla poukázat na národní hrdost a vlastenectví. *Staré pověsti české* jsou také příkladem beletrizace folklorní pověsti. Je zde zachována fabule pověsti, známá z předlohy, ale snaží se ji dát uměleckou podobu. Literární sloh, kterým jsou jednotlivé pověsti vyprávěny, je typický pro danou dobu.¹²

3.1 Kompozice a jazyková stránka díla

Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, dílo se člení na tři hlavní části: *Staré pověsti české*, *Pověsti doby křesťanské* a *Ze starobylých proroctví*. Pověsti jsou uspořádány chronologicky a jednotlivě na sebe navazují. Příběhy v části „*Ze starobylých proroctví*“ jsou ale řazeny náhodně. Před každou ze třech částí se vyskytuje úvod, ve kterém Jirásek popisuje dobu a prostředí, ve kterém se jednotlivá vyprávění odehrávají.

Jirásek do *Starých pověstí českých* vložil poznámkový aparát, který objasňuje některé skutečnosti, a slouží k rozšíření čtenářova povědomí. Součástí knihy je i *Seznam obrazů*, ve kterém jsou zobrazeny všechny větší ilustrace Věnceslava Černého, ke kterým autor doplnil popisy a strany, kde se nachází.

Mezi hlavní téma tohoto díla patří národní historie a hrdost. Autor vybral především takové pověsti, na kterých mohl poukázat na historii českého národa. Dílo je psáno spisovným jazykem a vyskytují se v něm bohaté popisné pasáže, ve kterých líčí podrobně krajinu, zvířata, města a vesnice. To způsobuje, že dílo působí na čtenáře realistickým dojmem. Do některých vyprávění Jirásek přidal další pověst. Příkladem je *Lucká válka*, které byla doplněna příběhem o Strabovi.

¹² JIRÁSEK, Alois a Věnceslav ČERNÝ. *Staré pověsti české*. V Praze: Jos. R. Vilímek, 1894. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:6f7f0b10-ef70-11e4-a511-5ef3fc9ae867>

Text je psán er-formou. Nad příběhem stojí vševědoucí vypravěč, který ve čtenáři vzbuzuje pocit, že vše vypráví stařec, který k němu promlouvá. Občas se v díle vyskytuje přímá řeč, ať už formou dialogu nebo monologu. Například je tomu tak v pověsti o Libuši, která promlouvá k lidem: „*Slyšeli jste, proč jsem vás lechy, vladyky a všecken národ sem svolala. Svobody si vážit neumíte. Poznala jsem to i zkusila.*“¹³ V díle se vyskytuje spousta přechodníků. „*Seděla soudic pod košatou lípou.*“¹⁴ „*Pokynuvši se stolce promluvila.*“¹⁵ Jirásek užívá ve velkém množství různé jazykové prostředky jako archaismy („*čechle*“, „*krzno*“, „*sveřepice*“) ¹⁶, historismy („*mincmistr*“, ¹⁷ „*tovarišstvo*“, ¹⁸ „*vladyka*“, ¹⁹ „*palcát*“, ²⁰ „*groš*“²¹). V díle se také vyskytují přirovnání „*Bujnou jeho zelení svítily se řeky jako rozlité stříbro.*“²² „*Cizince bude lákat jako lípa, když v květnu vábí roje včel.*“²³ Objevuje se zde také personifikace („*řeka mlčela*“, ²⁴ „*kvítí nabývalo čarovné moci*“²⁵).

V každé pověsti se objevují jiné hlavní postavy. Kladní hrdinové příběhů jsou charakterizováni jako odvážní, vlídní a poctiví. Zlo konají především z nějakého morálního důvodu, nikdy ne ve svůj vlastní prospěch. Například Horymír tak činí pouze v rámci pomsty za svou vypálenou vesnici. Osudy těchto lidí však nekončí vždy šťastně. Janošík je zrazen svým dobrým přítelem a zaplatí za to svým životem. Vyskytují se zde i hrdinové, u kterých dochází k jejich velké vnitřní proměně (král Svatopluk), bytosti se zvláštními nadpřirozenými schopnostmi (Sibyla, Libuše, Bivoj), postavy zcela vymyšlené (král Olibrius), legendární (Křesomysl, Brunčvík) nebo historické (Karel IV, svatý Václav).

¹³ Tamtéž, s. 40.

¹⁴ Tamtéž, s. 37.

¹⁵ Tamtéž, s. 40.

¹⁶ Tamtéž, s. 10.

¹⁷ Tamtéž, s. 261.

¹⁸ Tamtéž, s. 269.

¹⁹ Tamtéž, s. 51.

²⁰ Tamtéž, s. 252.

²¹ Tamtéž, s. 317.

²² Tamtéž, s. 9.

²³ Tamtéž, s. 54.

²⁴ Tamtéž, s. 101.

²⁵ Tamtéž, s. 12.

3.2 Obsahová stránka díla

Hlavním předmětem děje *Starých pověstí českých* jsou osudy českých historických postav a významné dějinné události naší země. Dílo začíná popisem stěhování jednotlivých kmenových společenství. Autor sleduje praotce Čecha od jeho příchodu do Čech až po jeho smrt. Poté vypráví o novém vojvodovi Krokovi, kterého si lidé zvolili po smrti Čecha za svého vládce a jeho dcerách Kazi, Tetě a Libuši. Každá z nich je něčím nadaná. Kazi se velmi dobře vyznala v koření, pomocí kterého léčila lidi. Teta uctívala bohy a Libuše měla talent na věštění. Byla u lidu velmi oblíbená, a tak si ji zvolili po smrti Kroka za kněžnu.

V období vlády Libuše vypráví Jirásek o silném muži jménem Bivojov, který přemůže kance, jenž napáchal mnoho škod na polích a vezme si Kazi za ženu. Za těchto časů nastane spor mezi dvěma muži, kteří se prou o majetek. Libuše rozhodne ve prospěch mládence. Starší muž se hněvá a nelíbí se mu, že je jejich vládkyní žena. Libuše tak vyhlásila, že si vezme za muže jistého Přemysla ze Stadic, kterého si vybrala na základě proroctví. Ihned vyšle poselstvo s koněm, který je má k Přemyslovi dovést. Družina jej najde na poli a žádá ho, aby se stal jejich knížetem. Přemysl souhlasil, ale litoval nedokončenou práci, protože to znamenalo, že bude v zemi hlad.

Po smrti Libuše Jirásek píše o Dívčí válce. Ženy se po smrti Libuše nechtěly vzdát své váženosti, a tak v čele s Vlastou, rozpoutaly válku proti mužům. Vystavily si svůj vlastní hrad Děvín, kde se uskutečnilo mnoho bitev, ale i navzdory mnoha vítězstvím válku prohrály. V této pověsti je i zahrnut známý příběh o Ctiradovi a krásné Šárce.

Po smrti Přemysla se k moci postupně dostávala jiná knížata (Nezamysl, Mnata, Vojen, Vnislav a Křesomysl). Křesomysl se zaměřil především na těžbu drahých kovů, ale zanedbával zemědělství. To se nelíbilo Horymírovi a dalším vladykům, kteří Křesomysla několikrát žádali, ať sjedná nápravu. Královi horníci se za tyto činy rozhodli Horymíra potrestat. Ten před nimi ale stačil uprchnout a společně s ostatními muži vtrhnul do dolů, kde je pobil. Za tento čin byl Křesomyslem odsouzen k trestu smrti. Podařilo se mu však opět ujet, tentokrát na jeho zázračném koni Šemíkovi, se kterým skočil přes hradby hradu. Za jeho odvážnost mu byl trest odpuštěn. Šemík se však při skoku vážně zranil a za nějaký čas zemřel. Tento zázračný kůň si přál být pohřben před vraty svého dvora. Jirásek vypráví, že je tam dodnes kamenem označeno místo, kde je Šemík pochován.

Po Křesomyslovi nastupuje nový vládce Neklan, jenž měl za souseda Vlastislava, vládce Lučanů. Neklan za sebe pošle do bitvy svého příbuzného Čestmíra. Lučané jsou poraženi, ale Čestmír v bitvě umírá.

Poté autor vypráví o Durynkovi a Neklanovi. Neklan po bitvě ovládnul celé území Lucké země a našel tam syna mrtvého Vlastislava. Nejprve chtěl chlapce zabít, ale pak mu jej bylo líto. Určil mu za jeho vychovatele Durynka, jenž se o něj měl starat. Ten ho místo toho ale zavraždil v domnění, že potěší svého pána. Neklan však k jeho překvapení nebyl ani trochu potěšen a Durynka náležitě potrestal. Durynk musí spáchat sebevraždu. Měl na výběr jednu ze třech smrtí: skočit z vysoké skály, sám se oběsit nebo se probodnout vlastním mečem. Nakonec se oběsí na olši.

Poté následuje křesťanské období. To začalo příchodem věrozvěstů Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu. Metoděj započal svou mši bez krále Svatopluka, který byl zrovna na lovu. Král ho chtěl za tuto urážku zabít mečem, ale Metoděj jej včas zastavil. Byl však vyhnán ze země. Po jeho odchodu začala Morava chřadnout. Svatopluk poznal, že v důsledku jeho konání došlo k "božím dopuštěním", a proto zasvětil zbytek svého života bohu, když vstoupil mezi poustevníky. Po Svatoplukovi vládnul pán z Chropíně. Ten vyhnal z hradu svou ženu, která porodila krále Ječmínka. Ten se má dle pověsti vrátit zpět a pomoci svému lidu v době, kdy na tom bude Morava nejhůře. Následuje pověst o sv. Václavovi a jeho zázračném praporu, který přispěl k výhře několika bitev. Vyprávění o Bruncvíkovi pojednává o tom, jak chtěl tento kníže dobyt znak Lva, kterého máme v erbu dodnes. Vydal se na cestu, kde potkal lva, který právě bojoval se zuřivou saní. Nakonec tak se lvem nezápasil, ale zachránil ho před jeho nepřítelem. Společně pak procházeli podivným královstvím Olibra, který Bruncvíka nutil do svatby s jeho dcerou. Bruncvík mu však useknul mečem hlavu a vrátil se i se lvem zpět do Prahy. V další pověsti navštívil Karel IV. Opatovický klášter, protože chtěl vidět tamní poklad. Musel ale zachovat tajemství o tom, kde se poklad nachází. Až za vlády jeho syna Václava IV. navštívil klášter Jan Městecký z Opočna, který zajmul mnichy z kláštera, aby mu místní poklad ukázali, ti mu však nic nevyzradili.

Následují příběhy o staré Praze. Jedná se o období vlády Václava IV., o kouzelníku jménem Žito, kterého si král Václav IV. velmi oblíbil, o sestavení Staroměstského orloje a mistru Hanuši. Dílo pokračuje pověstí, která vypráví o Daliborovi z Kozojed, jenž byl nedopatřením vězněn, protože byl obviněn za to, že ukradl panství. Z dlouhé chvíle hrál na housle a lidé čekali venku až začne hrát. Na oplátku za jeho hudbu mu dávali peníze a nosili jídlo až do doby, než byl odsouzen k trestu smrti. Vyskytují se zde taky pověsti z židovského města, o Golemovi a jeho sestaviteli Löwim a podivuhodném domě doktora Fausta.

Následně pokračuje Jirásek vyprávěním o Žižkovi, největším husitském vojevůdci, který dokázal vítězit v bitvách i jako slepý. Do období vlády Vladislava II. patří příběh o Kutnohorských havířích, kteří se bouřili proti těžkým pracovním podmínkám. Byli však

popraveni a král nechal umučit všechny, kteří se na tomto činu podíleli. Najdeme tu také příběh o bílé paní, která vychovala jistého Petra Voka, který našel poklad za zdí, kde zmizela. Ve vyprávění o růžovém paloučku se dozvídáme, že na něm rostly růže ze slz členů českobratrské církve, kteří museli odejít ze země po bitvě na Bílé hoře. Boží soud pojednává o zlém Lomikarovi, kterému Kozina prorokuje smrt do roka a do dne. Závěrečnou pověstí této části je pověst o Janošíkovi, který se kvůli smrti svých rodičů rozhodnul, že bude chudým dávat, bohatým brát a zlo trestat. Nakonec ho však zradil vlastní přítel a byl popraven.

Třetí část díla obsahuje různá proroctví, která předpovídají české zemi špatné časy a mnoho bitev. S tím jí mají pomoci rytíři z Blaníku, kteří mají přijet na pomoc, až bude nejhůře.²⁶

3.3 Časoprostor díla

První část díla nazvaná *Staré pověsti české* začíná příchodem praotce Čecha a končí zvolením Hostivíta za knížete. Časově období řadíme od 7. do 9. st. n. l. Většina příběhů se odehrává na území Čech, a to převážně ve Středočeském kraji.²⁷ Pověst *O Přemyslovi* probíhá v okolí Stadic na severu Čech, *O Durynkovi a Neklanovi* na řece Ohři a *Boží súd* v Plzni.²⁸

Pověsti doby křesťanské počínají příchodem věrozvěstů Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu a završují pověstí *O Janošíkovi*. Tuto část můžeme tedy datovat od roku 863 n.l. až do roku 1713, kdy Janošík zemřel. Pověsti se odehrávají v různých částech Čech, ve středních Čechách *Kutnohorští havíři*, v jižních Čechách *Bílá paní*, a to přesně v Českém Krumlově a Jindřichově Hradci,²⁹ ve východní Čechách *Opatovický poklad*.³⁰ K Velehradu na Moravě se váže příběh *O králi Svatoplukovi*. Hanácko je spojeno s vyprávěním *O králi Ječmínkovi*.³¹ Slovensko zastupuje již zmiňovaná pověst *O Janošíkovi*.³²

²⁶ JIRÁSEK, Alois a Věnceslav ČERNÝ. *Staré pověsti české*. V Praze: Jos. R. Vilímek, 1894. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:6f7f0b10-ef70-11e4-a511-5ef3fc9ae867>

²⁷ FREY, Jaroslav a Česko. *Postavy a dějiště souboru spisů Aloise Jiráka*. Praha: Orbis, 1953, s. 10. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:438f5590-512e-11e4-9e4a-001018b5eb5c>

²⁸ Tamtéž, s. 13.

²⁹ Tamtéž, s. 11-12.

³⁰ Tamtéž, s. 14.

³¹ Tamtéž, s. 16.

³² Tamtéž, s. 17.

V části *Ze starobylych prorocství* se nejprve objevuje vyprávění *Sibylina prorocství* z doby vlády krále Šalamouna a datujeme ji do 10. století př. n. l. Sibyla byla královnou ze Sáby a svá prorocství vyslovovala v Jeruzalémě. *Prorocství slepého mládence* probíhá v době, kdy panoval Karla IV, v západních Čechách roku 1362. *Prorocství Havlasa Pavlaty* se uskutečňovala v oblasti Krkonoš kolem roku 1500 a *Různá prorocství* v okolí Orlice ve východních Čechách.³³ *Blaničtí rytíři* se ukrývají v hoře Blaník a prorokoval je slepý mládenec.³⁴

³³ Tamtéž, s. 9.

³⁴ Tamtéž, s. 11.

4 Prameny Starých pověstí českých

Jirásek čerpal při psaní *Starých pověstí českých* především z těchto pramenů: Kosmova kronika, Hájkova kronika a Dalimilova kronika. Jednotlivé prameny však nejsou zcela věrohodné. Je důležité si uvědomit, že úkolem pověsti není popsat přesné historické události. Jde především o to, zda autor čerpal náměty z těchto pramenů.³⁵

4.1 Kosmova kronika česká

Jedná se o nejstarší českou kroniku, která se týká dějin Čechů. Autorem byl Kosmas, děkan pražské svatovítské kapituly. Kronika byla napsána latinsky na počátku 12. století. Dílo začíná potopou světa, stavbou babylonské věže a příchodem Čechů. Končí smrtí knížete Vladislava I. roku 1125.³⁶

Kosmas některé pověsti zaznamenával neúplně. Byl nepřiznivcem slovanské bohoslužby, a tak o ní v kronice potlačoval všechny informace. O křtu knížete Bořivoje se zmiňuje pouze jednou větou. Je proto možné, že pověst původně říkala, že Čechové přišli z východu a nezapsal to, jako ani nezmínil, že křesťanství pronikalo do Čech z východní strany země. Psal však o příchodu Čechů, o Krokovi a jeho dcerách, Přemyslovi, o založení Prahy a o Lucké válce. Zmiňuje se také o Dívčí válce, ale velmi stručně. Působí to spíše, jako by byl donucen okolnostmi, tuto pověst do kroniky vložit pro její rozšíření.

Jsou dvě teorie, buď si autor pověsti zcela vymyslel, aby udělal svou kroniku zajímavější, což je ale velmi nepravděpodobné, protože jeho věrohodnost byla doložena a své příběhy by pravděpodobně dokázal udělat daleko poutavějšími. Druhou možností je, že Kosmas skutečně stručně zaznamenal pověsti, které sám slyšel, jen si je přibarvil antickou dobou. Dokazují to taky místopisné údaje, které byli známe lidem žijícím ve stejné době jako on a pověst o Přemyslovi, která byla známá již daleko dříve. Dozvídáme se o ní už v Kristiánově legendě. Dále Kosmas líčí sociální poměry doby, které byly za jeho života dávno zapomenuty. To dokazuje, že tyto pověsti tradoval lid již dávno před ním.³⁷

³⁵ BRABENEC, Jiří. *Po stopách starých pověstí českých*. Praha: Orbis, 1959, s. 7. Dostupné také z: <https://digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:dd187630-75bf-11e6-bd20-5ef3fc9ae867>

³⁶ Tamtéž, s. 13.

³⁷ Tamtéž, s. 15.

4.2 Dalimilova kronika

Jedná se o první česky psanou kroniku, která pochází ze 14. století a je psána ve verších. Dílo počíná stavbou babylonské věže a vrcholí zvolením Jana Lucemburského českým králem. Vypráví o příchodu Čechů, o knížeti Přemyslovi nebo o založení Prahy.

Celkem dílo obsahuje 106 veršovaných kapitol, kde popisuje podstatné události českých dějin. V předmluvě autor říká, že k napsání tohoto díla jej vede především láska k lidu a vlasti. Kdo napsal tuto kroniku není však zřejmé. Jméno Dalimil je známo až z Hájkovi kroniky. Tvůrce díla nečerpal pouze z Kosmovi kroniky, ale i z lidového vyprávění a jiných zdrojů.³⁸

V kronice se vyskytuje jeho vlastenectví, především v době, kdy byl český jazyk ohrožen a je patrná jeho nenávisť vůči Němcům, proto se nepředpokládá, že patřil ke šlechtě. Chybí zde také náboženské prvky, proto je nepravděpodobné, že byl knězem. Církevní události odsouvá do pozadí. Vyzdvihuje především války, zejména ty, ve kterých Češi porazili Němce. Je tomu tak například v pověsti, která vypráví o Lucké válce, kde velice rád zobrazuje Němce ve špatném světle. Zlého Duryňka rád "přišije" na vrub německému národu.

Autor podává příběhy lidovým způsobem s respektem a zaujetím. V pověsti o kněžně Libuši neposílá poselstvo přímo do Stadic, jako v Kosmově kronice, ale nechá je, ať jdou za koněm, který je k němu dovede. Volí tak romantičtější a lidovější způsob vyprávění.³⁹

4.3 Hájkova kronika

Je česká kronika, kterou napsal kněz Václav Hájek z Libočan. Pojednává o dějinách českého národa. Kronika byla napsána na počátku 16. století. Svou kroniku Hájek začíná od nepaměti až do korunovace Ferdinanda Habsburského jako českého krále.⁴⁰

Autorovi se často vytýká, že při psaní kroniky byl nejen nepřesný, ale že si dokonce často vymýšlí. Například o tom, jak vznikaly různé hrady, města a jejich názvy. Jeho záznamy se rozdělují na několik částí: na záznamy vyloženě vymyšlené a na jeho pouhé domněnky, na nepravdivé informace, které převzal z jiných pramenů, na pověsti a bajky, a na historicky správné záznamy, jež jsou ale mnohdy špatně datované.⁴¹

³⁸ Tamtéž, s. 18.

³⁹ Tamtéž, s. 20-21.

⁴⁰ Tamtéž s. 24.

⁴¹ Tamtéž s. 27.

Hájek měl k dispozici mnoho pramenů, ze kterých mohl při psaní svého díla čerpat. Měli mu být dokonce na nařízení stavů posílány kroniky, pověsti a různé materiály. Nepřístupoval k psaní kroniky jako k vědeckému dílu, ale jako k psaní zábavné knihy. I tak se mu podařilo napsat zajímavou knihu, protože hned po událostech na Bílé hoře, se jeho dílo stalo po Bibli nejčtenější knihou. Hájkova kronika povzbuzovala v lidech národní hrdost a uvědomění. A i když velmi kostrbatě, tak informuje o dějinách českého národa. Přispěla k udržení českého jazyka a povědomí o minulosti českého národa. Do kroniky však nemohl zapisovat všechny informace. Musel brát ohled na katolickou i kališnickou cenzuru.⁴²

Důležité je zmínit, že jako vůbec první zaznamenal pověst o Horymírovi, a to velmi působivým lidovým a humorným způsobem. Popisuje, jak vladykové žádali knížete, aby zakázal horníkům práci, protože málo lidí pracuje na polích a lidem hrozí hlad. Autor to zapsal jako pověst, ne jako přesnou historickou událost. Vypráví totiž jak kůň mluvil, nebo jak přeskočil celou Vltavu, což je samozřejmě v reálném světě zcela nemožné. Kronika byla dána do prodeje až roku 1543. Hájek zemřel roku 1553 ve Starém Městě.⁴³

⁴² Tamtéž, s. 28.

⁴³ Tamtéž, s. 29.

5 Ivan Olbracht Ze starých letopisů

Ivan Olbracht, vlastním jménem Kamil Zeman, se narodil v roce 1882 v Semilech. Už jeho otec Antal Stašek byl známý spisovatel z Májovské generace.⁴⁴

Přispíval do mnoha časopisů, například do časopisu *Zvon*, kam psal především literární povídky a do *Rudých květů*, kde se zaměřil především na regionální reportáže.⁴⁵ Jeho známá knižní díla vycházela nejprve časopisecky. Například *O zlých samotářích*, *Anna proletářka*, nebo *Podivné přátelství herce Jesenia*. Jako odpovědný redaktor Rudého práva skončil za své levicové myšlenky ve vězení na Pankráci. Roku 1929 byl z KSČ vyloučen, společně s ostatními (Seifertem, Vančurou... atd) pro nesouhlas s novým vedením strany.⁴⁶

Kniha *Ze starých letopisů* byla vydána roku 1940. Jedná se o zpracování starých českých pověstí a mýtu, které Olbracht doplňuje svými komentáři. Dílo začíná úvodem, kde je napsáno, že autor chtěl obeznámit především mladé čtenáře o nejstarších českých pověstech, ne však ty nejmladší, kteří by děj ještě nechápali. Dále se v něm také hovoří o tom, že lidé dnes už na pověsti moc nevěří, proto je považoval za důležité tímto dílem čtenářům přiblížit. Vyzdvihuje také historii našeho národa, což bylo důležité především v době okupace, kdy byla jeho existence ohrožena.

Dílo je psáno spisovným jazykem v er – formě, až na úvody, které jsou v ich-formě. Pověsti jsou řazeny chronologicky. Autor se snažil odbourat archaismy, aby bylo dílo více přístupné mládeži.⁴⁷

Stejně jako Jirásek rozděluje pověsti na tři hlavní části. Olbracht je však dělí podle pramenů, ze kterých při psaní svého díla čerpá: *Kosmova kronika česká*, *Hájkova kronika a Křišťanova legenda*. Popisuje taky autory jednotlivých pramenů. O Kosmovi hovoří jako o vzdělaném knězi a umělci, který ovládal spoustu jazyků a jeho hlavním zdrojem bylo vyprávění starců. Olbracht ale uvádí, že některá Kosmova tvrzení nejsou zcela pravdivá. Například když vypráví o milosrdnosti, ušlechtilosti a přešťastném životě našich předků, i když dnes víme, že jejich kočovný život byl těžký a plný bojů. Dále například zpochybňuje jeho prohlášení, že Kazi měla skutečně kouzelnou moc.⁴⁸

⁴⁴ Piša, A. M. (Antonín Matěj). *Ivan Olbracht*. Praha: Československý spisovatel, 1982, s. 5. Dostupné také z: <https://digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:de6f5f30-c53b-11e3-85ae-001018b5eb5c>

⁴⁵ Tamtéž, s. 11.

⁴⁶ Tamtéž, s. 159-160.

⁴⁷ OLBRACHT, Ivan. *Ze starých letopisů*. Praha: Albatros, 1975. Dostupné také z: <https://digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:4a11b4c0-fbdf-11e3-89c6-005056827e51>

⁴⁸ Tamtéž, s. 7-8.

Václava Hájka z Libočan zobrazuje jako lidového vypravěče a kněze, nejprve husitského, poté katolického. Zastával mnoho církevních úřadů, kdy posledním bylo kazatelství u svatého Tomáše v Praze.⁴⁹

Křišťana líčí jako zastánce nové křesťanské víry, který své dílo psal na rozkaz svatého Vojtěcha. V každé z těchto částí se v úvodu zamýšlí nad prameny, ze kterých pověsti pochází.⁵⁰ Olbracht vnímal pověst jako něco, co nám ukazuje skutečnou historickou pravdu a doprovází je svými komentáři, kde například uvádí vztah autorů jednotlivých pramenů ke křesťanství a pohanství. Některé příběhy si Olbracht mírně upravuje. Pověsti z Kristiánovi legendy zbavuje přílišné náboženské přepjatosti. Zaměřuje se především na pověsti z doby pohanské, kdy lidé ještě nebyli tolik ovlivněni církví.⁵¹

Celé dílo začíná příchodem Čechů a končí přijetím křesťanství. První část je inspirována Kosmovou kronikou českou, která obsahuje celkem 7 pověstí. Autor zde v úvodní části popisuje Kosmase.

Pověst vyprávějící o Čechovi je ve *Starých letopisech českých* nazvána *Vítej, zemi zaslíbená, a zachovej nás bez pohromy*. Olbracht vypráví o této zemi jako o neosídlené a člověkem nedotčené. První, kdo do ní vstoupil byl Čech se svou družinou. „*Za oněch časů ležela ta země nedotčená rádlom a do té doby do ní ještě nevešel člověk, který by byl na ní postavil nohu.*“⁵²

Jirásek popisuje cestu vojvody Čecha, jeho bratra Lecha a družiny mnohem podrobněji než Olbracht. Vypráví, jak lidé překračovali jednotlivé řeky, až došli k hoře Říp, kde si chtěli odpočinout. Olbracht pouze zmiňuje, že se po dlouhém putování nachází v krajině, která je vhodná k postavení příbytků, v krajině, kterou hledali. „*To jest ona, to jest ona země, kterou jsem vám častokrát sliboval, země nikomu nepoddaná, zvěře a ptactva plná, sladkostí medu a mléka oplývající, podnebím příjemná.*“⁵³ Jirásek také mnohem důkladněji líčí, jak zemi lidé postupně osidlovali, stavili si své příbytky, obdělávali pole, rozdělovali půdu, a jak plynula jednotlivá léta. Svě vyprávění končí smrtí praotce Čecha a popisuje, jak ho lid uctíval i po jeho smrti. Olbracht v letopisech smrt Čecha vůbec nezmiňuje. Nevyjadřuje se ani k příchodu lidu do země a jejího osídlení. Zmiňuje se pouze větou: „*A začal stavět první obydlí a postavil první sídliště. Odtud se pak kmen rozšířil po celé širé, krásné zemi, aby ji užíval a odevzdával potomkům od pokolení do pokolení.*“⁵⁴

⁴⁹ Tamtéž, s. 36.

⁵⁰ Tamtéž, s. 76.

⁵¹ Tamtéž, s. 7.

⁵² Tamtéž, s. 12.

⁵³ Tamtéž, s. 12.

⁵⁴ Tamtéž, s. 13.

Dále vypráví o Krokovi a jeho dcerách, Libuši a Přemyslovi, o založení Prahy a o Durynkovi. Součástí je také pověst *Bitva na Tursku*, která je nazvána v knize Jiráska jako *Lucká Válka*. Obsahem jsou si pověsti obou autorů velmi podobné. Odlišují se od sebe jen v některých detailech. V díle Olbrachta je hlavním hrdinou Tyr, kterému po jeho smrti Čechové nechají vystavět mohylu. Jirásek nazývá hlavního hrdinu tohoto příběhu Čestmír. Olbracht taky vypráví o tom, jak Čechům vědma řekla, že mají obětovat osla a bohové je budou vždy ochraňovat. Tuto část Jiráska vynechal.

Druhá část knihy je inspirována Hájkovou kronikou. Některé pověsti jsou tematicky stejné jako v díle *Staré pověsti české* od Aloise Jiráska, například *O Bivojovi*, *Dívčí válka* nebo *O Horymírovi*. Najdeme tu však také příběh *Krosina dostala vína*, který je méně známý a vypráví o knížeti Bořivoji a jeho ženě Ludmile, kteří dostali darem víno od moravského krále Svatopluka a Ludmila nakázala, aby ho dali její sluhové k modle, kterou nazývala Krosina. Obětování vína zapříčinilo v naší vlasti hojný déšť.

V pověsti *O Bivojovi* se autor zaměřuje především na jeho dceru Bílu. Ta se cestou lesem střetne s medvědy, které statečně přemůže. Její muž po této události přikázal medvědy stáhnout z kůže a pověsit je před vrata svého hradu.

Pověst *Dívčí válka* se v Olbrachtově podání podobá více té od Bobáka než od Jiráska. Podotýká především na uraženou ješitnost Vlasty, protože si ji Přemysl nechtěl vzít za ženu. Zmiňuje také statek Motol, který ženy dobyly. Olbracht také stejně jako Bobák zmiňuje rozkazy Vlasty, a ještě k nim přidává další. Ať muži jezdí na koni pouze obkročmo a bez zbraní, hledí si práce na poli a boje nechají na ženách, dále že ženy si mají právo za manžela zvolit koho chtějí. Stejně však jako v pověstech jiných autorů, jsou ženy nakonec muži poraženy.

Pověst *Svatobojův hřích a pokání* vypráví o mladém moravském králi, který vyžene věrozvěsta Metoděje ze země, protože na něj nepočkal se mší, zatímco byl na lovu. Král chce Metoděje ztrestat tak, že ho svým mečem zabije. V díle Jiráska je samotný Metoděj ten, který krále zastaví. Olbrachta ale vypráví, že krále zadrželi jeho dvořané. „*Rozlícený král seskočil z koně, vytrhl meč a hnal se k oltáři, aby Biskupa zabil. Ale dvořané ho zadrželi, zastoupili mu cestu a jen s velkou námahou zabránili, aby zločin nedokonal.*“⁵⁵ Potom co je Metoděj vyhnán, země postupně chřadne. Král si uvědomil, že na něj přišlo “boží dopuštění,” a proto se rozhodnul odjet mezi poustevníky. Olbracht tuto část popisuje více do detailů než Jirásek. Mluví o přesném počtu let, které mezi poustevníky strávil, a co všechno za své hříchy činil. „*Také Svatoboj se vroucně modlil, kopal motykou, zachovával s ostatními posty a nikdy nepil jiného*

⁵⁵ Tamtéž, s. 69.

*než vodu. A tak v těžké práci a pokání s nimi v pustině žil osmnáct let.*⁵⁶ Poté onemocněl a zemřel. Na smrtelném loži se vyznal Bohu ze svých hříchů. Olbracht zmiňuje, že na místě pustevny stojí dnes klášter Zábor, ve kterém žijí bratři řádu svatého Benedikta.

Třetí část díla je inspirována Křišťanovou legendou, kde se Olbracht zaměřuje především na legendy, které vyprávějí o svaté Ludmile a svatém Václavovi. Tato vyprávění Jirásek zcela vynechává.

⁵⁶ Tamtéž, s. 70.

6 Martina Drijverová České dějiny očima psa

V této knize autorka zobrazuje české dějiny od příchodu praotce Čecha až po mistra Jana Husa. Ilustrace doplnil Petr Urban. Dílo je odlišné především tím, že hlavním vypravěčem je Pes, který je součástí všech příběhů a humorným způsobem do nich zasahuje. V pověsti *Pes na hoře Říp*, kterou dílo začíná, a ve které autorka popisuje cestu praotce Čecha a jeho družiny, můžeme vidět, že Pes se také účastní putování. „*I Psa putování zmohlo: vrčel skoro na každého, kdo se mu připletl do cesty. Nejvíc ho štvaly průzkumné cesty za rozednění. Celý kmen si chrupká, jen Čech se musí hemžit už za rozbřesku a neúprosně vyžadovat Psův doprovod.*“⁵⁷

Drijverová na začátku díla zmiňuje, že pes tu byl s lidmi od dávných časů, doprovázel už rytíře a sedláky. Možná to je ten důvod, proč si autorka zvolila právě jej jako hlavního vypravěče. Vyskytuje se zde ale taky vypravěč nadosobní, který stojí nad celým dějem a objasňuje čtenáři významy některých slov. Například v pověsti o Velkomoravské říši vysvětluje, kdo jsou věrozvěsti ze Soluně a co je hlaholice. Z tohoto důvodu dílu porozumí i mladší čtenáři. Autorka příběhy vypráví humorným způsobem. „*Hlavně je štvalo to množství žen a dětí, odvečených do otroctví. S dětmi se to ještě dalo vydržet (stále se nějaké rodily), ovšem úbytek žen byl nepříjemný. Znamenal narychlo vařené, a ne vždy chutné večeře, málokdy vyprané prádlo a namáhavé udržování ohně.*“⁵⁸

Kniha obsahuje celkem 17 příběhů. V každém názvu se objevuje slovo Pes. Drijverová na konci pověsti nazvané *Pes v Lucké válce* píše o tom, že doposud se jednalo pouze o příběhy, ke kterým se nevztahovala žádná data, ale následujících 11 příběhů obsahuje důležité letopočty historických událostí pod názvem „*Co Pes asi neviděl*“, které jsou uvedeny vždy na konci každého vyprávění. V pověsti *Pes za vlády Vladislava II.* je uveden rok 1158, kdy Vladislav II. získal dědičný královský titul. Dále rok 1172, kdy byla dokončena stavba Juditina mostu.

Kniha je vhodná pro malé čtenáře, protože autorka podává závažná témata odlehčenou formou, například smrt. V pověsti *Pes v dívčí válce* je Ctirad zajat, musí ženám sloužit, a nakonec umírá tak, že z toho všeho vypustí duši. Smrt zde není popsána krutým způsobem jako u jiných autorů. „*Ženy odvezly Ctirada na Děvín – a jak jim Vlasta slíbila, dělaly si s ním pak, co chtěly. Počínaly si divoce. Nechaly vладыku tkát, plést, lézt po kolenou a drhnout zem a vařit. Musel dokonce vyšívat. Ostříhaly mu vlasy (každá chtěla kadeř na památku) a dělaly si srandu z jeho chlupatých lýtek. Není divu, že v důsledku takové pohany a takového zacházení vypustil Ctirad*

⁵⁷ DRIJVEROVÁ, Martina a Petr URBAN. *České dějiny očima Psa: co bylo, to bylo*. Praha Albatros, 2004. sv. 1, s. 12.

⁵⁸ Tamtéž, s. 9.

*záhy duši.*⁵⁹ Příběh se od Jiráskova liší hlavně svým koncem. Zabita je zde jen Vlasta, ostatní ženy se vracely domů za svými manžely, kde už na ně čeká, jak autorka zmiňuje, hora nevypraného prádla. Některé pověsti s touto tematikou autorka dokonce zcela vypouští. Například o Durynkovi a Neklanovi, kdy je syn Vlastislava zabit svým vychovatelem.

Tvůrkyně velmi často užívá nadsázku. Například již ve zmíněné pověsti o Dívčí válce. „*Pes vrčel a chystal se Ctirada bránit. Ale když uzřel, že za ženami vyrazily z houštin i bojovně naladěné feny, rozmyslel si to. Čím kdo zachází, tím také schází. Co si vладыka nadrobil, to at si sní. Pes by se nikdy to takové pasti nalákat nedal.*“⁶⁰ Dále si lehkého humoru můžeme povšimnout v pověsti o Horymírovi. Vypravěč popisuje, že Šemík skočil přes hradby, protože se tam pásla pohledná klisna. „*Pes ovšem odhalil, jak to ve skutečnosti bylo. Ona se tam na druhém břehu Vltavy právě pásla taková pěkná černá klisna.*“⁶¹

Známostou pověst o Čechovi, kterou nazývá *Pes na hoře Říp*, samozřejmě také nevynechala. Je zde ukázáno, jak vznikaly Čechy očima Psa. Dále přibližuje skutečnosti, díky kterým byli lidé nuceni hledat novou zemi pro svůj život. Poukazuje také na překážky na této cestě plné strastí, jako třeba zimu nebo hlad. Praotec Čech chtěl putovat dále, tam kde je moře, ale pes byl už unavený. Tak tedy zůstali v této zemi kvůli psovi, kterou pojmenovali Čechy. Autorka naráží na to, že je Pes nejspíše důvodem toho, že nemáme moře. Vysvětluje také jak byla pojmenována hora Říp. Údajně byla pojmenována podle malého dítěte, které se učilo zrovna říkat Ř.

Když Pes vypráví o Bivojovi říká o sobě, že mu Kance pomohl ulovit právě on. „*Ted' už Bivojovi nestálo nic v cestě. Pes kance snadno vyčenichal, ležel v houští a trávil.*“⁶² Z pověsti vyplývá, že se Kazi s Bivojem scházeli už dříve. Bivoj ulovil kance, aby získal Kazi za ženu. V Jiráskově podání se naopak dozvídáme, že Bivoj kance zabíjí, protože ho trápilo, že likviduje zem, a až poté se seznamuje s Kazi. „*Hnětlo mne a zlobilo, že ten sekáč tu tropil tolik škod a že se ho všichni tak báli.*“⁶³

Pes pomohl najít ženicha i Libuši. Stejně jako tomu bylo v Jiráskově pověsti, vysílá Libuše svého koně, aby jí našel ženicha. Kůň se ale ve Stadicích, kde Přemysl původně žil, zdržet nechtěl. Psovi se však Přemysl zalíbil, a proto u něj koně zastavil. I tady můžeme vidět, jak Pes zasahuje do děje.

Je zde také pověst o Lucké válce, která se svým obsahem podobá té Jiráskově. Je však mnohem kratší, ostatně jako všechny pověsti. Autorka zde také vynechává známý příběh o Strabovi.

⁵⁹ Tamtéž, s. 31.

⁶⁰ Tamtéž, s. 31.

⁶¹ Tamtéž, s. 38.

⁶² Tamtéž, s. 19.

⁶³ Tamtéž, s. 92.

V pověsti *Velkomoravská říše, Konstantin, Metoděj... a Pes* se Drijverová zaměřuje především na část, kdy je věrozvěst Metoděj vyhnán Svatoplukem ze země. Vyprávění pokračuje o jeho třech synech a prutech, na kterých jim chce král ukázat jejich sílu, když všichni bratři budou držet při sobě. To se ovšem nestane a knížectví se po jeho smrti rozpadá. Jirásek tuto část příběhu ve své pověsti neuvádí. Nejdeme jej však kupříkladu v knihách Oldřicha Sirovátky a Jany Eislerové,

Dále v knize najdeme pověst o knížeti Václavovi, kde je nejprve popsáno, že na trůn usedl Bratislav s Drahomírou. Tu zobrazuje jako velmi zlou ženu, která nechala zavraždit Ludmilu. Václav ji za tento skutek nechal vyhnat ze země. Poté autorka líčí vraždu Václava, kterou konal jeho bratr Boleslav a spojuje ji s rytíři z Blaníku. Václav se má vrátit zpět na zem, až bude zemi nejhůř.

Pes a Jan Lucemburský vypráví o prvním králi z rodu Lucemburků a okolnostech jeho zvolení. Už z prvního odstavce je patrné, že ho pes měl velmi rád. „*Král Jan byl prostě frajer! Ať ho pomlouvají, jak chtějí. Byl každým coulem rytíř.*“⁶⁴ „*Pes si mmul tlapy, král Jan na masíčku nešetřil a nechával Psa spávat u svých nohou na kožešině.*“⁶⁵ V této pověsti si můžeme všimnout toho, že pes vidí některé věci jinak. Král pořád cestoval, měl v hlavě jen bitvy, jeho žena z něj byla nešťastná, zanedbával své království, ale v očích psa byl dobrý král, protože ho nechal spát v teple a krmil ho masem. Pověst končí jeho smrtí, kdy padne v bitvě. Na trůn nastoupí Karel IV. Jirásek ve *Starých pověstech českých* na Jana Lucemburského vůbec neupozorňuje. Hovoří o něm jen stručně v poznámce, která se váže k pověsti o Přemyslovi. Říká, že potomci z rodu Stadiců žili v Stadicích až do časů vlády Václava I. Ten se však za svůj původ styděl, a tak dal tuto ves Němcům. V Stadicích byl svobodný dvůr, který Jan Lucemburský zastavil.⁶⁶

Autorka dále popisuje, jak nechal Karel IV. vystavit Nové Město pražské, a to na základě proroctví hvězdáře, který tvrdil, že přijde požár a Praha lehne popelem. Je zde také uveden Matyáš z Arrasu, jenž se podílel na výstavbě chrámu sv. Víta. Dále vypráví o stavbě Karlova mostu a vtipné příhodě s vejci, které nechali nejdříve uvařit natvrdo.

Poslední pověst je o jeho synu Václavu IV., kdy v době jeho vlády začal kázat Jan Hus, jenž kázal proti odpustkům, a následně byl za tyto činy upálen. Tímto celá tato kniha pověstí končí.

⁶⁴ Tamtéž, s. 93.

⁶⁵ Tamtéž, s. 37.

⁶⁶ JIRÁSEK, Alois a Věnceslav ČERNÝ. *Staré pověsti české*. V Praze: Jos. R. Vilímk, 1894, s. 45. Dostupné také z: <https://digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:1aef8460-0e08-11e5-ae7e-001018b5eb5c>

Dílo je psáno spisovným jazykem. Objevují se tu ale taky hovorové výrazy („*hemžit*“,⁶⁷ „*fandit*“,⁶⁸ „*dát pokoj*“,⁶⁹ „*hned si taky rýpl*“,⁷⁰), které text oživují a dělají ho mladší generaci přístupnější. V knize se vyskytují známá přísloví jako „*Radši dvakrát vyhořet než se jednou stěhovat.*“⁷¹ „*Co si vladyka nadrobil, to ať si sní.*“⁷²

Příběh nejsou psány složitým jazykem a historické údaje jsou popsány velmi stručně. I proto je tato kniha pro dětského čtenáře poutavá. Autorka chtěla zpopularizovat klasické české pověsti, které známe od Jiráska. Svým stylem se snaží získat a udržet pozornost mladých čtenářů, na které převážně cílila. V závěru upozorňuje na to, že ačkoliv některé příběhy vychází z historických skutečností, pořad je důležitý nadhled. Vypraví to přeci jen Pes, který vidí historii jinak než člověk. Zvíře má jiné postoje a hodnoty než člověk. Mluví o tom, co mu přijde zrovna v danou chvíli zajímavé. Některým událostem přikládá větší význam, jiné nepovažuje za důležité vůbec.

⁶⁷ DRIJVEROVÁ, Martina a Petr URBAN. *České dějiny očima Psa: co bylo, to bylo*. Praha Albatros, 2004. sv. 1, s. 17.

⁶⁸ Tamtéž, s. 11.

⁶⁹ Tamtéž, s. 12.

⁷⁰ Tamtéž, s. 17.

⁷¹ Tamtéž, s. 12.

⁷² Tamtéž, s. 31.

7 Ivan Krejčí Strašné pověsti české

Pověsti od Krejčího začínají už v dřívějších dobách, kdy existovaly pouze sopky, moře a neexistovala ještě žádná lidská existence. Autor popisuje vývoj lidstva od vyvinutí z opic. Dále vypráví o praotci, který přiměl lidi ke vzpřímené chůzi a o prvních kmenech. Dílo končí na konci vlády Boleslava II.

V mnoha pověstech se Krejčí tematicky odklání od původních *Starých pověstí českých* od Aloise Jiráska a rozděluje je do více kapitol, jako například v příběhu vyprávějším o praotci Čechovi, kterým dílo po zmíněném úvodu začíná. Jejich jednotlivé části jsou nazvány: *Velký přesun, Praotec Čech, Praotcové Lech, Mor a Slez, Slované na cestách*. Popisuje putování Čecha, jeho bratra Lecha a družiny do země zaslíbené a zmiňuje i jejich další bratry Mora, Sleza, Plcha a otce Mecha. O nich se v Jiráskových *Starých pověstech českých* nedozvídáme. Objevují se tu i prvky magie, kdy stařena nejprve očaruje a nechá zmizet Plcha, který se dostane do střetu s Čechem, protože odmítá stěhování do nové země. Bratři Mor a Slez neputovali s Čechem a ostatními až do konce. Objevili jiná místa, která byla vhodná k osídlení. Bratr Mor se usídlil na území, které pojmenoval Morava. Slez pojmenoval své území Slezy. Je zde poukázáno na typické moravské a slezské nářečí. „*Tož, toto je má zdejší žena.*“⁷³ „*Tady nablízku je dost dřeva na palení, ale dal na severu už všechno vyrubali.*“⁷⁴ Autor dále zmiňuje, že si Lech přál, aby se země jmenovala po něm, a když se nestalo, jak očekával, rozhodl se zemi opustit a hovoří také o Čechomorovi, synu praotce Čecha, který se nemohl stát jeho následníkem pro svou nezodpovědnost. Nástupcem se stal Vrkoslav, nám od Jiráska známý pod jménem Krok. Krok mu začali údajně říkat až potom, co dostal mrtvici. Tahal za sebou nohu a říkal: „*Krok sun krok.*“⁷⁵ To je ukázka užití ironie, která se v tomto díle nachází velmi často. Následuje příběh o Krokovi a jeho dcerách. Je zde taky uvedena pověst o Bivojovi. V díle Jiráska se Kazi s Bivojem poprvé uvidí až potom, co přinese zabitého kance, do té doby se neznají. Krejčí vypráví, že se seznámili už na internátní škole, jsou do sebe hluboce zamilovaní a naplánují, že Bivoj uloví kance, aby se stal oslavovaným hrdinou, a díky tomu získá Kazi za ženu. V pověsti je popsán i sexuální akt, který mezi nimi proběhl ještě před svatbou.

Podobně je tomu i v pověsti o Přemyslovi, který se zná s Libuší už z dřívější doby, než si začne hledat ženicha, tak jak to známe od Jiráska. Dokonce je v příběhu naznačeno, že mezi nimi

⁷³ KREJČÍ, Ivan. *Strašné pověsti české*. Praha: Albatros, 2016. s. 63.

⁷⁴ Tamtéž, s. 64.

⁷⁵ Tamtéž, s. 90.

došlo k intimnímu sblížení. Také tu autor zmiňuje bylinu, kterou Libuše podstrčila Přemyslůvi, aby na ni myslel. „*Něco však ten nebohý chlapec nevěděl. A sice že všude ve svých věcech, které si veze domů, má rozsypánu sušenou bylinu, která mu nedá zapomenout.*“⁷⁶

Pověst známá jako O Durynkovi a Neklanovi se v díle Krejčího jmenuje *Slavomír alias Neklan a Lučané*. Jirásek píše, že syn lučanského knížete je nalezen Neklanem, jenž ho svěří do péče Durynka, který se má stát jeho vychovatel. Ten ho však zabije, aby si naklonil přízeň Neklana. Je za to také náležitě potrestán smrtí.

Krejčí popisuje vše naopak. Durynk je zabit Zbislavem, synem lučanského knížete, který mu dýkou usekne hlavu. Češi, kteří v bitvě zvítězí, Zbislava nenajdou, ale potřebují ho kvůli spojenectví, a tak je na něj vypsána odměna. Přivede jim jej jeho vychovatel Durynk, který se tímto činem dopustí zrady, která jej stojí život.

V díle se objevuje přímá řeč a hovorové výrazy, které se vyskytují i v pásmu vypravěče, který stojí nad celým příběhem. Jsou to například slova: („*remcat*“,⁷⁷ „*šlehla mrtvička*“,⁷⁸ „*to by byla bomba*“⁷⁹). Dále vulgarismy: *A když na sebe strhl dostatečnou pozornost, zařval: „Země zasraná je to.*“⁸⁰

Téměř v každé části díla se objevují sexuální narážky: Teta je přirovnána k nymfomance, panovník Jaromír je vykreslen jako homosexuál, dále zmínka o Bojské trojce, kdy byl v každém kmeni jeden muž na dvě ženy nebo cesta E20.

Autor si dělá legraci z posvátných situací a postav. V pověsti, která vypráví o Horymírovi, řekne svému koni Šemíkovi, aby se snažil hradby přeskočit, jinak si z něho vévoda nadělá guláš, nebo věrozvěsty Cyrila a Metoděje nazývá jako šoumeny a jejich bohoslužbu popisuje jako show. Zmiňuje, že jako zlatý hřeb programu ukazují kosti svatého Klimenta. Naopak Krejčí s oblibou barvitě zobrazuje kruté události, například v pověsti *Dívčí válka*: „*Otupělého mladíka ženy odvázaly, svlékly a naznak položily na kolo. Dřevěnými palicemi mu několikrát přerazily kosti v rukách i nohách, aby se končetiny daly dobře vplést mezi dřevěné loukotě kola. Vše pevně přivázaly provazy.*“⁸¹

Nachází se tu také narážky na český národ. Kroka popisuje jako zdatného obchodníka, jemuž lidé záviděli. V komentáři uvádí, že závist je pro český národ typická. Objevují se i narážky na

⁷⁶ Tamtéž, s. 56.

⁷⁷ Tamtéž, s. 75.

⁷⁸ Tamtéž, s. 81.

⁷⁹ Tamtéž, s. 56.

⁸⁰ Tamtéž, s. 104.

⁸¹ Tamtéž, s. 312.

český parlament, který podle něj jen “žvaní” a slibuje. V pověsti Blaničtí popisuje jako tragédii vstup českého národa do Evropské unie.⁸²

V knize najdeme pověsti, které se ve *Starých pověstech českých* od Jiráska neobjevují. Například o následnících vládce Přemysla: *Zamysl, kupec a letnice, Sámo a jeho říše, Mojslavít a Mnata, Vojštěboj alias Vojen, Vnislavec alias Vnislav*. V Jiráskově díle jsou zmíněna pouze jména těchto vládců, a to v pověsti *O Křesomyslu a Horymírovi*. Vypráví také o Hostivítovi, o kterém se Jirásek ve svých pověstech zmiňuje jen větou, a to jako o vládcí po smrti Neklana. Krejčí v pověsti zmiňuje jeho syna Bořivoje, který měl být dle Kosmase prvním doloženým Přemyslovcem. Je zde popsán i sňatek Hostivíta s jistou Krušínkou, lučanskou nevěstou, kterou neměl nikdy rád, stejně jako jejich společného syna Krušiduba. „*Neumíš si představit, co je to za ženskou, dodal kvapně, aby si Moravan náhodou nemyslel, že se mu tahle činnost přičí. Malá, uhrovitá, v posteli chladná a liná – panebože, jak já musel úporně myslet na všechny ty krásný a vášnivý ženský, který jsem kdy měl, abych vůbec měl čím šukat.*“⁸³ Nakonec Hostivít nechal svou manželku dle pověsti zabít. Rozkázal zacpat všechny otvory v její komnatě, aby se udusila.

Některé příběhy, nebo alespoň některé jejich části, které jsou v tomto díle obsaženy, jsou zcela neznámé, považované až za zcela vymyšlené. Příkladem je pověst o Mojslavítovi, z kterého autor udělal homosexuála. „*Kde má prsa?*“ zamumlal ztěžka. „*Kde ztratila prsa?*“ Díval se na plochou bílou hrud. *Zase byl vyveden z míry a lámal si hlavu. Jenže hlava bolela. Ale přesto ještě zplodila jednu myšlenku a Mojslavít rázným trhnutím odhodil přikrývku z cizího těla. „Ach bohové,“ zaúpěl z plna hrdla. „To není ženská!“ A chytl si hlavu do dlaní. „Já jsem Jaromír,“ ozvalo se vedle něho přátelsky.*⁸⁴

⁸² Tamtéž, s. 185.

⁸³ Tamtéž, s. 122.

⁸⁴ Tamtéž, s. 143.

8 Jindřich František Bobák Dávné pověsti českého národa

Bobákovo vyprávění sahá až do dob před příchodem praotce Čecha. Svým úvodem se snaží vtáhnout čtenáře do tohoto období, kde popisuje život našich předků. Popisuje, jak lidé prosili duchy o přízeň a zmiňuje boha Peruna, kterého v té době velmi uctívali. Autor se vyjadřuje i ke křesťanství, které nedokázalo nikdy zcela odstranit prvotní víru našich předků. Dobu pohanskou považuje za tu, než se první česká knížata stala křesťany.

Pověsti jsou velmi rozsáhlé, některé musely být dokonce rozčleněny do více částí, například ta, která vypráví o praotci Čechovi, je rozdělena do několika příběhů, jenž tvoří samostatné kapitoly. Dále je tomu tak v příbězích o Divčím a Luckém válce. Celá kniha se člení na tři hlavní části: Doba pohanská, křesťanská a královská. Zaměřuji se především na dobu pohanskou, protože obsahuje nejznámější české pověsti, které známe z Jiráskových *Starých pověstí českých*.

Nejprve autor vypráví o prvních lidech jménem Ljuby a Ljuba, a taky o vzniku prvních kmenů. Nedařilo se jim počít dceru, a tak se jejich synové rozmnožovali se samicemi zvěře v lese. Tímto způsobem vznikaly jednotlivé národy. Autor tím poukazuje na rozdílnost kmenů podle samice, se kterou se muži spářili, kdy každá má své specifické vlastnosti. Jejich nejstarší syn Got si zvolil vlčici. Vznikl z toho národ Gotů, který rád běhal po zemi, útočili na ostatní a vše kolem sebe ničili jako vlci. Na nejmladšího Slava zbyla ovce. Autor přirovnává vlastnosti tohoto zvířete ke Slovanům. Zdůrazňuje jejich důvěřivost, poslušnost, a že byli pronásledováni jinými národy.

Poté se v knize Bobáka objevuje známá pověst o Čechovi. Na rozdíl od té Jiráskovi začíná mnohem dříve, a jak již bylo zmíněno, je rozdělena do několika kapitol. Popisuje Čecha jako spojovatele slovanských kmenů, kteří bojují proti Avarům. Prosazuje myšlenku, že Avary společně můžou porazit jen když se spojí. Kmeny se však ihned po první porážce Avarů rozdělují. Čech chce proto odejít ze země a je označen za zbabělce. Je tedy nucen ze země odejít, přidávají se k němu i ostatní, společně s jeho bratrem Lechem. Až po letech přichází k hoře Říp. V díle jsou zmíněny i jiné slovanské kmeny. Čech je chce sjednotit a vytvořit jeden velký silný národ. „*Za svého mládí jsem od svého otce slyšel, že už před námi se jiné slovenské kmeny vydaly na západ stejně jako my. Často my vyprávěl o kmenech Lemunzů, Lutomiriců, Lučanů, Netoliců, Pšovani, Charvátů, Zličanů, Děčanů, Dúdlebů, Sedličanů a kdo ví ještě kterých. Je možné, že jsou někde v této zemi usídleny. Ty je třeba vyhledat. Dlouhá léta jsem vás na pochodu učil bojovému umění, kázní a neohroženosti až se z vás stal nejodolnější slovanský kmen. Proto teď musíte obsadit střed této země a naučit své bratry všemu co umíte,*

*abychom se mohli sjednotit v jeden velký národ.*⁸⁵ Konec pověsti se obsahem podobá té Jiráskově. Autor líčí, jak nový národ osídlil zemi, pokácel lesy a stavěl své příbytky. V každé vesnici stál v čele starosta, který dohlížel na pořádek. Bobák taky popisuje odloučení bratra Lecha od kmene a končí Čechovou smrtí.

Následují vyprávění o Krokovi a jeho dcerách, o Libušině vládě, o Bivojovi, o Přemyslu a založení Prahy. Známa pověst vyprávějící o Dívčí válce je rozdělena taktéž do několika kapitol a liší se některými svými částmi od Jiráskova zpracování. Autor zmiňuje, že si na Přemysla myslela Vlasta a chtěla jej za muže, ten ji však tvrdě odmítne. Tuto zmínku v pověsti od Jiráska nenalezneme. Vlasta se chce pomstít a povstat proti mužům. Nejprve Krejčí píše o tom, jak ženy napadly Motolův statek, aby vyzkoušely své síly. Poté se tam i usadily. Jirásek se o statku ve svém díle vůbec nezmiňuje. Pověst se svým obsahem více podobá dílu Olbrachtovým *Starým letopisům českým*. Jednotlivé bitvy jsou popisovány velmi detailně a krutě. „*Tam z něho nejdříve strhaly šaty, potom ho zapřáhly do jha jako vola a nahého ho vodily pro zábavu kolem studny. Nakonec ho na potupu všem mužům zbavily mužství a mezi vraty jeho dvorce ho bolestně zohaveného pověsily. Pak snesly všechny mrtvolky do jednoho stavení stojícího stranou od ostatních a stavení i s mrtvými těly zapálily, aby se jich snadno zbavily.*“⁸⁶ V tomto vyprávění ženy nezabily jen muže, ale i ženy a děti. Až poté si postavily Děvín a postupně porážely muže. Vyskytuje se zde také příběh Ctirada a Šárky, který se nechá nalákat na její krásu a zaplatí za to svým životem. Příběh se od toho Jiráskova odlišuje i nařizenými Vlasty, která jsou pro muže poslední kapkou a rozhodnou se ženám pomstít. Rozkázala, že každému chlapci má být hned po narození odseknut palec, aby nemohl držet meč a vyloupnuto oko, aby nemohl při střelbě z luku dobře zamířit. Děvčatům měl být připálen železem prs, aby nerostl a dívky mohli lépe napnout tětívu. Konec je již podobný tradičnímu Jiráskovu zpracování. Ženy jsou poraženy, zabity a hrad Děvín spálen.

I Lucké válka je rozčleněna na více částí, což je pro autora typické. Rozdíl je taky ve jméně hlavního hrdiny, jenž se jmenuje Tyr. Hlavního hrdinu tak nazval i Olbracht ve *Starých letopisech českých*. Jméno je převzato z Kosmovy kroniky.

Pověsti z doby křesťanské počínají vyprávěním nazvaným *Dva andělé* a končí *Dobytím Milána*. Řadu pověstí, které autor do tohoto období zařadil, včetně těchto dvou, bychom ve *Starých pověstech českých* od Jiráska hledali jen ztěžka. Ani druhý příběh nazvaný *O Bořivoji a Ludmile*, ve *Starých pověstech českých* nespátříme. Jirásek se o těchto postavách zmiňuje pouze v úvodní části, kterou počínají pověsti z doby křesťanské, kde vypráví o prúniku křesťanství do

⁸⁵ BOBÁK, Jindřich. *Dávné pověsti národa českého*. Praha: malostranské nakladatelství, 2011. s. 11.

⁸⁶ Tamtéž, s. 16.

českého království příchodem věrozvěstů Cyrila a Metoděje. Bobák však tuto pověst zpracovává podrobněji, dokonce v několika samostatných kapitolách. Vypráví o Bořivoji, českém knížeti, který jel do moravského knížectví navštívit knížete Svatopluka. V moravském knížectví bylo křesťanství již rozšířeno. Bořivoj se nechal i se svou ženou Ludmilou pokřtít. Nová víra se však českému lidu nelíbila, a tak Bořivoje vyhnali ze země. Za nového knížete si zvolili Štylfrýda z Bavor. To se ovšem časem ukázalo jako velmi špatné rozhodnutí. Štylfrýd neuměl česky a lidé zjistili, že je také křesťanem. Bořivoj se vrátil zpátky a lidé přijali křesťanskou víru. Nechal také vystavět křesťanský chrám Panny Marie v Čechách.

Objevuje se tu také rozsáhlý příběh o svatém Václavovi a jeho babičce Ludmile, ke kterému je zahrnuta pověst o praporci svatého Václava, kterou známe také z díla Jiráska. Obsahem jsou si obě pověsti velmi podobné a nachází se v ní mnoho archaismů, především těch, které se týkají zbraní.

Ani poslední tři pověsti *Hostivít a Mstivoj*, *Zrádný Sukoslav*, *Rozdělení knížectví* nám z Jiráskova díla nejsou známy. Pojednávají o bratrech Mstivoji a Hostivítovi, jež spolu bojují o trůn. Nakonec se dohodnou, že Hostivít bude mít Čechy a Mstivoj Kouřim. Dojde tak k rozdělení země na českou a kouřimskou, aby byl udržen mír. Sukoslav chce získat český trůn pro sebe, a tak se zapříčiní na tom, aby bratry rozhádal. Mstivoj se dokonce přikloní na jeho stranu. Sukoslav však prohrává a bratři se usmíří. Pro dobro a mír se rozhodnou zemi rozdělit na České a Kouřimské knížectví.

Celé Bobákovo dílo je psáno spisovným jazykem a je zde také v hojném množství užitá přímá řeč postav. V každé pověsti stojí nad dějem nadosobní vypravěč. V díle se vyskytuje mnoho historismů: (*mlat, šelo, žrec, řemdih, jho*).⁸⁷ Autor ale všechny slova pod textem vysvětluje, aby byla kniha srozumitelná i pro menší čtenáře.

Při psaní Bobák čerpá z mnoha zdrojů. Například z Kosmovy kroniky, Hájkovy kroniky a z Jiráskových *Starých pověstí českých*. Nalezneme zde mnoho popisných pasáží, které nelze přehlédnout a vtahují čtenáře do děje. „*Zanedlouho začal vyrůstat ze strmé skály čníci nad řekou Vltavou mohutný hrad, jakého dosud nikde v zemi nebylo a jaký ještě nikdy nikdo neviděl. Jeho silné stěny postavené z kmenů vzrostlých buků a smrků byli mistrovským dílem tesařského umění. Pod mohutnými sloupy a pevnými stropy byli prostorné síně k slavnostnímu shromažďování, ale i tiché místnosti a zákoutí pro odpočinek a chvíle rozjímání.*“⁸⁸ Autor ve svých pověstech zmiňuje mýtické postavy například: polednici, která unášela děti, divoženky, nebo lesní panny.

⁸⁷ Tamtéž, s. 61.

⁸⁸ Tamtéž, s. 57.

9 Jana Eislerová Staré pověsti české

Eislerová se od ostatních autorů odlišuje především rozsahem pověstí. Všechny jsou obsáhlé přesně na dvě stránky a doplňují je tematické ilustrace Antonína Šplíchala. V díle se objevuje jak pásmo vypravěče, tak přímá řeč postav, která značně převládá. Autorka příběhy píše jednoduchým a srozumitelným jazykem, protože cílí na čtenáře mladšího školního věku.

V knize najdeme známé české pověsti jako třeba *O praotci Čechovi*. Tímto vyprávěním celé dílo začíná, ale nevyskytuje se v něm, ani v ostatních pověstech, tolik popisných pasáží jako u Jiráska, což je k rozsahu celé pověsti zřejmé. Například cestu praotce Čecha, bratra Lecha a jejich družiny do země zaslíbené popisuje autorka velmi zkráceně. „*Procházeli hlubokými lesy, rozlehlými loukami, obcházeli nebezpečné bažiny a rozdělávali večer ohně, aby zastrašili dravou zvěř. Museli překročit tři velké řeky – Odru, Labe a nakonec Vltavu. „Kdy bude konec naší cesty?“ ptali se lidé vojvody Čecha. „Ženy a děti již padají únavou a blíží se podzim, do zimy si musíme postavit obydlí.“*⁸⁹

Eislerová pokračuje známou pověstí o Krokovi a jeho dcerách, kterou spojila s proroctvím Libuše, která vyslovuje svou věštbu ihned potom, co se stane kněžnou. Jirásek ve *Starých pověstech českých* tyto pověsti odděluje.

Dále vypráví o Přemyslovi, Bivojovi, Dívčí válce nebo Horymírovi. Pověst o Lucké válce a Durynkovi zcela vynechala. Místo nich zde najdeme pověst, která vypráví o Oldřichovi a Boženě a Břetislavovi a Jitce. Ze starších pověstí autorka píše o Bruncvíkovi, králi Ječmínkovi, kouzelníku Žitovi nebo rytířích z Blaníku. Vyskytují se tu taky pověsti jako Staroměstský orloj, Faustův dům a Golem, které známe od Jiráska z části nazvané *O staré Praze* a jsou si svým obsahem velmi podobné.

Některé pasáže, především ty o bitvách a smrti, autorka ve své knize úplně vynechala nebo je změnila. V Dívčí válce nebyly ženy povražděny, kromě Vlasty, ale vrátily se domů. Stejně tomu bylo v díle *České dějiny očima psa od Drijverové*.

V závěru knihy je obsažena místní pověst *Jak propast Macocha dostala své jméno*, jenž vypráví o zlé Maceše, která chtěla zabít svého nevlastního syna tím, že ho shodí do propasti. Macocha byla pojmenována podle toho, že se tak v tamním kraji říkalo zlé nevlastní matce. Tato pověst se objevuje i v díle *Brunclík a lev* od Oldřicha Sirovátky, mírně se však od sebe odlišují. Sirovátka popisuje Macechu jako ženu, která nemá nevlastního syna ráda od začátku. Eislerová vypráví, že chlapce nemá ráda až od doby, kdy se jí narodilo vlastní dítě, které bylo nemocné.

⁸⁹ EISLEROVÁ, Jana. *Staré pověsti české*. Praha: Fragment, 2010. s. 5.

Také zmiňuje kořenářku, která Maceše poradí chlapce zabít. Když ho zabije, její vlastní dítě se uzdraví. Také zmiňuje smrt mladšího syna tak, že s ním Macecha skočí do propasti. V knize Sirovátky naopak skočí sama. V obou knihách však svého činu žena lituje a propast po ní nese jméno. Sirovátka ještě doplňuje: „*Od té doby se prý propast jmenuje po té nešťastné ženě – Macocha. Taký se říká, že za bouřlivých nocí, když bijí hromy a skučí vítr, macecha prý bloudí u propasti a žalostně nařiká.*“⁹⁰ Autorka pravděpodobně chtěla svou knihu touto pověstí ozvláštnit. Je to jediná pověst z jejího díla, která se ve *Starých pověstech českých* od Jiráka nevyskytuje.

Ve vyprávění o moravském knížeti Svatoplukovi nazvaném *Svatopluk a jeho synové*, pojednává autorka o jeho třech synech. Kníže nařídí, aby každý z nich zkusil postupně zlomit spletené pruty, to se jim ale nedaří. Tím jim chtěl Svatopluk říct, že je potřeba, aby drželi vždy při sobě. Jen tak můžou po jeho smrti ochránit knížectví. Jirásek ve svém díle o knížeti Svatoplukovi vypráví, ale zaměřuje se především na část, kdy je věrozvěst Metoděj vyhnán ze země. Eislerová tuto událost zmiňuje pouze v jedné větě, kde také říká, že Svatopluk zradil svého strýce, knížete Rastislava, a vydal ho do německého zajetí, a taky nás informuje o bitvách, kde pobil spoustu nevinných lidí. To vše ho vedlo k tomu, aby odešel a přidal se k poustevníkům. „*Svatopluk vytvořil velkou říši, ale přitom se dopustil i zlých skutků – aby získal vládu v zemi, zradil svého strýce, knížete Rastislava, a vydal ho do zajetí německému císaři, vyhnal biskupa Metoděje i jeho žáky, v bojích pobil mnoho nevinných lidí. Není divu, že ho po čase začalo trápit zlé svědomí a bál se božího trestu. „Odejdu do lesů, vyhledám zbožné poustevníky,“ rozhodl se.*“⁹¹

⁹⁰ Tamtéž, s. 21.

⁹¹ Tamtéž, s. 15.

10 Oldřich Sirovátka Brunclík a lev

Jedná se o převyprávění pověstí pro nejmenší děti. Dílo obsahuje celkem 24 příběhů, i těch méně známých, které se ve *Starých pověstech českých* od Jiráska, a ani ve zpracováních od jiných autorů nevyskytují. Jsou to například pověsti *Jak Krakonoš půjčil peníze, nebo O stříbrné studánce na Žákově hoře*.

Kniha je psána spisovným, srozumitelným jazykem. Příběhy jsou řazeny náhodně. Vyskytuje se zde vypravěč nadosobní, který celý děj vypráví, ale objevuje se zde taky přímá řeč. Vyprávění se trochu podobá tomu pohádkovému. „*Za dávných, dávných časů, kdy ještě na světě žili draci.*“⁹² „*Před dávnými lety...*“⁹³ „*Za devíti lesy, za devíti potoky...*“⁹⁴

Kniha nezačíná tradičně pověstí o praotci Čechovi, tu autor zcela vynechal, ale příběhem *Brunclík a lev*, který se vyskytuje i ve *Starých pověstech českých* od Jiráska. Svou obsahovou stránkou jsou si velmi podobné. Zdůvodňují, proč máme ve znaku naší země erb lva, který si Brunclík vysloužil na cestě. Brunclík žádá svého otce, aby mohl jet do světa a slibuje své milé svatbu, až se vrátí. Ve vyprávění Jiráska je Brunclíkův otec dávno mrtvý, a také zmiňuje bitvu s ženichem jeho ženy Neomenie, kterému nechal i s jeho služebníky useknout hlavu. Tuto část příběhu Sirovátka úplně vynechal. Rozdíl je také v tom, že autor popisuje, jak Lev bojoval místo saně s medvědem. „*Běží za tím křikem a vidí, jak mladý lev zápasí na život a na smrt s obrovitým medvědem.*“⁹⁵ Na konci je Bruncvíkův meč ukryt někde na Karlově mostě. Není nám známo, kam přesně. Jirásek však zmiňuje přesné místo. „*Ten je pevně a hluboko zazděn v Karlově mostě do piliře, tam, kde stojí socha Bruncvíkova, mající u nohou podobu lva.*“⁹⁶

Druhou pověstí této knihy jsou *Tři Svatoplukovy pruty*.

Pověst o prutech pojednává o tom, jak je důležité, aby spolu všichni tři bratři drželi. Král jim na nich chtěl ukázat, že v jednotě je síla. Jen když se všichni tři bratři spojí mohou ochránit knížectví. Ti však své slovo, které dali svému otci nedodrželi, a Velkomoravská říše se po napadnutí nepřátel rozpadne. „*Z té staré mocné říše zůstaly jen zápisy v starých kronikách a památky zasypané v zemi – úlomky hradeb a zdi a dřeva, na pohřebištích kosti dávných obyvatel Staré Moravy, velmožů, bojovníků i chudých lidí, radlice, s nimiž obdělávali zem, přilby, nádoby a láhve.*“⁹⁷

⁹² SIROVÁTKA, Oldřich. *Brunclík a lev*. Praha: Albatros, 1989. s. 28.

⁹³ Tamtéž, s. 32.

⁹⁴ Tamtéž, s. 68.

⁹⁵ Tamtéž, s. 7.

⁹⁶ JIRÁSEK, Alois a Věnceslav ČERNÝ. *Staré pověsti české*. V Praze: Jos. R. Vilímek, 1894, s. 154. Dostupné také z: <https://digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:24fa5160-0e08-11e5-ae7e-001018b5eb5c>

⁹⁷ SIROVÁTKA, Oldřich. *Brunclík a lev*. Praha: Albatros, 1989. s. 17.

Příběh o Horymírovi je mnohem kratší než od Jiráska. Některé části totiž Sirovátka nepopisuje tak detailně. Zaměřuje se především na Šemíkův skočit přes hradby, proto je pověst nazvána *Horymírovův skok*.

Stejně je tomu tak v Dívčí válce, kam je ale zahrnut příběh *Ctirad a Šárka*. Svým obsahem se tato část ztotožňuje s tou Jiráskovou. Autor začíná stručným úvodem, který sděluje čtenářům, proč došlo ke vzbouření žen proti mužům. V závěru je uvedeno, že nakonec byly poraženy. Vyprávění autor zaměřuje především na to, jak Šárka na svou krásu nalákala Ctirada. Ženy zabily všechny muže, včetně Ctirada. Toho namotaly na kolo, až nakonec vypustil duši. Pasáže smrti nejsou popisovány brutálním způsobem, protože je kniha určena především mladším čtenářům. Autor na konci pověsti zmiňuje, že místo nedaleko od Prahy, kde našel Ctirad Šárku, je do dnes pojmenováno právě po ní.

Příběh o pražském orloji a mistru Hanušovi, je svým popisem od Jiráskovy verze ochuzen. Autor vypráví hlavně o části, kdy ho konšelé přepadli a stal se slepým. V obou zpracováních je právě mistr Hanuš ten, kdo orloj pokazí, aby se pomstil za to, co mu bylo způsobeno. Oba autoři v pověsti zmiňují, že nebylo dlouhá léta nikoho, kdo by zvládl orloj opravit. Jirásek však uvádí v poznámkách o orloji že: „*Po jeho smrti správce Jiří Zvonek orloj pokazil, až jej spravil zase Jan Táborský z Klokotské Hory, knih pisař a malíř.*“⁹⁸ Hanuš je mrtev ihned potom, co utrhne součástku v orloji. Jirásek píše o tom, že je nalezen v mdlobách a je doveden domů, až poté zemře.

Sirovátka stručně popisuje, jak vzniklo židovské město. Zmiňuje, že už za vlády knížete Bořivoje jich bylo tolik, že jim vykázal místo, kde si postavili vlastní město. Velmi krátce popisuje, jak město vypadalo. „*Vykázané místo bylo pro Židy příliš malé. Proto domy byli úzké a těsné, na nich bylo mnoho přístavků a výstupků, dvorky zašlé a špinavé, uličky chudé, nedlážděné a křivolaké.*“⁹⁹

Dále se objevuje pověst o Golemovi, jenž byl sluha, kterého stvořil rabín Löwy z hlíny, a oživil ho tím, že mu vložil do úst šem. Jiráska oproti němu zmiňuje i vztah rabína s panovníkem Rudolfem II, který nařídí, aby se všichni židé vystěhovali z Prahy. Rabín prosil u krále o slitování, který nakonec svolil. Löwa si velmi vážil, protože pověst o jeho kouzelné moci se dostala až k němu do hradu. Dokonce je zde popsáno, že byl Rudolf II. na návštěvě u něj v domě, což byla pro židovské město veliká čest. U Sirovátky se dočítáme, že rabín musel odjet do města a zapomněl Golemovi poručit, co má dělat. „*Vstal a lítal po světnici z jednoho kouta*

⁹⁸JIRÁSEK, Alois a Věnceslav ČERNÝ. *Staré pověsti české*. V Praze: Jos. R. Vilímek, 1894, s. 10. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:187fe3f0-0e08-11e5-ae7e-001018b5eb5c>

⁹⁹ Tamtéž, s. 44.

do druhého. Pojednou jej popadl vztek! Začal rozbíjet všecko kolem sebe, nádobi, drahé vázy, vyhazoval nábytek z oken, židle, stůl, lavice, vzácné koberce a všecko.“¹⁰⁰ Od Jiráskova známe, že se tato událost stala, když rabín odešel do synagogy zasvětit šábés a nevyňal Golemovi šém z úst. Mrtvého Golema nechal rabín zazdíť v Židovském Městě, ale nikdo neví kam. Jirásek zmiňuje i přesné místo. „A tak Golem nevstal, zůstal hliněným panákem a dostal se na půdu, pod střechu staré synagogy, kdež se pak rozpadl na kusy.“¹⁰¹

V pověsti *O Kozinovi a Lomikarovi* zazní známé proroctví Koziny: „Lomikare, Lomikare, do roka a do dne budeme spolu stát na božím soudu.“¹⁰² Jirásek však popisuje do větší hloubky události, které následovaly po bitvě na Bílé hoře a také bitvu, která se uskutečnila proti Chodům, kteří se vzbuřovali proti Lomikarovi, jenž jim odebral některá práva a výsady. Sirovátka se zaměřuje spíše na část, kdy je Kozina pověšen, a na jeho známé proroctví, které zaznívá v díle obou autorů. O smrti Koziny vypráví tak, jak je nám známo ze starých pověstí. „Ha, ha, Kozino, Kozino, ty špatný proroku! Rok a den je pryč, ty tam – a já posud zde! V tom okamžiku Lomikar spadl z křesla a zemřel. Strhla se bouře a v místnosti se objevila bílá postava, která před ním stála.“¹⁰³ Sirovátka ještě dodává, že křeslo, ze kterého Lomikar spadl, tak zůstalo už napořád. Jirásek uvádí i to, co se dělo po smrti Lomikara. Mluví o Klenečském kostelíku, kde byl pohřben a o tom, že jeho vdova prodala Trhanov. Mluví i o symbol černých šňůrek, které lidé nosili po smrti Koziny na znamení smutku.

V knize nalezneme i pověsti místní, například *Jak propast Macocha dostala své jméno*, jenž pojednává o tom, že propast byla pojmenována po zlé matce, která chtěla usmrtit svého nevlastního syna tím, že ho shodí do propasti. Ten je však zachráněn, a nakonec je Macecha ta, která do ní sama skočí. Litovala svého zlého činu. Další takovou pověstí je *Sirotek v Radhošti*, která se vztahuje k hoře Radhošť nacházející se v Rožnově na Valašsku. Pod horou žil pasekář, který se ujal syna svého zesnulého bratra. Jeho žena se sirotka chtěla zbavit a donutila pasekáře, ať ho odvede do hory. Chlapec v hoře našel poklad a cestu ven. Dostal se k hodným lidem, kteří se ho ujali. Za nalezený poklad si velmi dobře žili.

Blaničtí rytíři jsou závěrečnou pověstí, stejně jako v dílech mnohých autorů. Je tomu tak pravděpodobně proto, aby byla čtenáři dodána jistota, že v nejtěžších chvílích bude zemi poskytnuta pomoc. Vojsko má mít na hoře Blaník stále hlídku a sledovat, jestli se nad horou

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 47.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 232.

¹⁰² Tamtéž, s. 76.

¹⁰³ Tamtéž, s. 76.

neobjeví krkavci, kteří když zakrouží, dostanou vojáci ukrytí v Blaníku povel a zachrání českou zemi.

Na konci knihy autor přibližuje dětskému čtenáři pojem pověst. Definiuje ji jako nejstarší paměť domova, vyprávěné dějiny a kroniku naší země. Zmiňuje, že si lidé pověsti vyprávěli od nejdávnějších dob. Nejsou však vždy zcela přesné, protože se nejprve vyprávěly jen ústně, kolovaly od jednoho člověka ke druhému a každý je dál vyprávěl podle své paměti. Vypravěči často své vyprávění přeháněli, například výskytem nadpřirozených postav. Autor také zdůvodňuje, proč je důležité je číst. *„Poznáte z nich, jak se kdysi u nás žilo, kolik bylo na vesnicích i ve městech bíd, jak to bylo, když panovala robota a všichni museli pracovat na cizím, jak se vracely nemoci a nákazy, jak znovu a znovu přicházely vojny a cizí vojska zapalovala dědiny a plenila domy.“*¹⁰⁴

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 94.

Závěr

Tato práce se zabývala komparací *Starých pověstí českých* od Aloise Jiráska s díly vybraných autorů, kteří se zaměřují na přiblížení pověstí dětskému čtenáři.

Jirásek se před psaním *Starých pověstí českých* nejprve podrobně seznámil s danou látkou a prameny, ze kterých při psaní tohoto díla čerpal. Jeho pověsti se staly na dlouhou dobu nepřekonatelným vzorem pro mnoho autorů. Dílo přispělo k uvědomění si národní hrdosti a vlastenectví v době, kdy byl český jazyk ohrožen, a taky v době druhé světové války, kdy se lidé obraceli k národním hrdinům. Příkladem je pověst *Blaničtí rytíři*, kteří mají přijet českou zemi zachránit, až na tom bude nejhůře. Pro některé mladší čtenáře může být dílo svým stylem, zastaralými jazykovými prostředky a lyričností složité na pochopení. Pověsti je však důležité číst, protože mají naučný a vzdělávací význam.

O přiblížení pověstí dětskému čtenáři se pokusilo mnoho autorů. V této práci se nachází celkem 6 děl od různých autorů, které obsahují především takové pověsti, jaké jsou nám známy ze od Aloise Jiráska.

Prvním srovnávaným dílem je kniha od Ivana Olbrachta *Ze starých letopisů*. Pro Olbrachta byl Jirásek při zpracování pověstí velkým vzorem. Olbracht svým dílem přispěl k uvědomění si vlastenectví v těžkých dobách českého národa. Na rozdíl od Jiráska neuzivá mnoho archaismů a některé pasáže nepopisuje tak rozsáhle. Dílo je tak mnohem lépe přístupnější současné generaci. V jeho díle se také dozvídáme informace o nejstarších kronikách, které se vážou k naší zemi a jejich autorech. Ačkoliv se autor nechal Jiráskem inspirovat, přidává do svého díla i pověsti, které ve *Starých pověstech českých* nenajdeme. Některé pověsti, které jsou tematicky stejné, se svým obsahem v malých detailech odlišují. Olbracht dílo zpracoval tak, aby v čtenářích povzbudil zájem o historii.

České dějiny očima Psa od Martiny Drijverové se od ostatních autorů liší především tím, že hlavním vypravěčem je postava Psa. To způsobuje, že kniha může působit trochu pohádkovým dojmem. Tematicky jsou pověsti stejné jako v díle Aloise Jiráska. Autorka však knihu přizpůsobila pro mladší čtenáře, jak způsobem zpracováním a rozsahem, tak jazykovou formou. Dílo je psáno humorným jazykem. Stává se tak pro děti poutavé a čtivé. Má však i naučný charakter, díky uvedeným letopisným údajům. Autorka srozumitelnou formou seznamuje dětského čtenáře s pověstmi našeho národa, čímž skvěle splnila svůj úkol.

Dílo *Strašné pověsti české* od Ivana Krejčího je v této práci zmíněno právě proto, aby na něm bylo poukázáno na výraznou odlišnost od ostatních zpracování. Je na zvážení, jestli je dílo vůbec vhodné pro dětského čtenáře. Krejčí zde užívá mnoho vulgarismů, ironie a sexuálních

narážek. U některých čtenářů by kniha mohla mít oblibu, protože se nejedná o klasické zpracování pověstí. Autor se ovšem svým stylem a jazykovými prostředky často tematicky odklání od původních *Starých pověstí českých* Aloise Jiráska.

Dávné pověsti národa českého od Františka Bobáka jsou jiné rozsahem uvedených pověstí, které se často člení do více kapitol. Autor detailně popisuje jednotlivé historické skutečnosti. Děj tak působí v některých částech zdlouhavým dojmem. Jsou zde vylíčeny podrobně kruté události, což nemusí být vhodné pro menší čtenáře. Bobák ale užívá moderní jazyk, díky tomu jsou jeho pověsti více srozumitelné než ty od Jiráska. Otázkou je však pravdivost pověstí. Některé jsou považovány za úplně vymyšlené.

Další knihou jsou *Staré pověsti české* od Jany Eislerové, které jsou s Jiráskovými pověstmi shodné nejen svým názvem, ale také tématy. Zpracování autorky se odlišuje především rozsahem. Typickým znakem tohoto díla je, že jsou všechny pověsti obsáhlé přesně na dvě strany. Autorka používá v hojném množství přímou řeč, kterou dílo podstatně zkrátila. Menší rozsah textu je však vhodný pro mladší děti, na které autorka především cílila. Dokazuje to taky mírný způsob, jakým jsou popsány násilné části. Text je vhodně doplněn ilustracemi, které upoutají pozornost čtenáře. Kniha je završena méně známou pověstí o propasti jménem Macocha. Eislerová se tím pravděpodobně snažila dílo ozvláštnit.

Poslední dílem je *Brunclík a lev* od Oldřicha Sirovátky. Autor nezačíná tradičně pověstí o praotci Čechovi, ale vyprávěním o Bruncvíkovi, po kterém je nazváno celé dílo. Pověst o Čechovi se zde dokonce vůbec nevyskytuje. Spousty příběhů, které Sirovátka v této knize uvádí, v pověstech od Jiráska nenalezneme. Pověsti nejsou řazeny chronologicky, ale náhodně. Autor dílo zpracoval pohádkovou formou. Příběhy nejsou rozsáhlé a jsou velmi čtivé, to způsobuje přístupnost mladším čtenářům. V závěru Sirovátka přibližuje termín pověst, a proč je důležité ji číst. Tímto motivuje děti k jejich četbě.

Použité zdroje

ADAMOVIČ, Lenka a Alena BAREŠOVÁ. *Ivan Olbracht*. Praha: Horizont, 1977. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:d0b5e4a0-63ec-11e3-ae59-005056827e52>

BOBÁK, Jindřich. *Dávné pověsti národa českého*. Praha: Malostranské nakladatelství, 2011.

BRABENEC, Jiří. *Po stopách starých pověstí českých*. Praha: Orbis, 1959. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:2e8d2170-5d40-11e6-8e4e-005056827e51>

DRIJVEROVÁ, Martina a Petr URBAN. *České dějiny očima Psa: co bylo, to bylo*. Praha: Albatros, 2004. sv

EISLEROVÁ, Jana. *Staré pověsti české*. Praha: Fragment, 2010.

FREY, Jaroslav a Česko. *Postavy a dějiště souboru spisů Aloise Jiráska*. Praha: Orbis, 1953. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:2f4c4500-3a5b-11e4-8e0d-005056827e51>

GALÍK, Josef. *Panorama české literatury: (literární dějiny od počátků do současnosti)*. Olomouc: Rubico, 1994. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:97db8610-3b0e-11ec-aea4-5ef3fc9bb22f>

JANÁČKOVÁ, Jaroslava a Jindřich KOVAŘÍK. *Malá knížka o Starých pověstech českých*. Praha: Albatros, 1985. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:867be360-0e65-11e5-9eb3-005056827e52>

JIRÁSEK, Alois a Věnceslav ČERNÝ. *Staré pověsti české*. V Praze: Jos. R. Vilímek, 1894. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:6f7f0b10-ef70-11e4-a511-5ef3fc9ae867>

Kosmas a Karel HRDINA. *Kosmova kronika česká*. Praha: Melantrich, 1950. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:510eac90-51fe-11e9-8854-005056827e51>

KREJČÍ, Ivan. *Strašné pověsti české*. Praha: Albatros, 2016.

LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1998. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:038f7150-26d5-11e5-8401-001018b5eb5c>

MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:cff360d0-7e2d-11e5-a715-005056827e52>

NEJEDLÝ, Zdeněk. *Alois Jirásek*. 1946. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:0cb5dca0-1e20-11e5-b642-005056827e51>

OLBRACHT, Ivan. *Ze starých letopisů*. Praha: Albatros, 1975. Dostupné také z: <https://digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:4a11b4c0-fbdf-11e3-89c6-005056827e51>

Piša, A. M. (Antonín Matěj). *Ivan Olbracht*. Praha: Československý spisovatel, 1982. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:933e80c0-b651-11e3-b833-005056827e52>

SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. V Brně: Ústav pro etnografii a folkloristiku Akademie věd České republiky, 1998. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:f032e440-aba8-11e4-a7a2-005056827e51>

SIROVÁTKA, Oldřich. *Brunclík a lev*. Praha: Albatros, 1989.

ŠTURM, A. *Alois Jirásek*. Praha: Státní nakladatelství, 1931. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:921e43e0-fa79-11e2-9923-005056827e52>